

ابوالفضل

مُخْتَصَرٌ  
صَحِيحُ الْبَارِي

Ketabton.com

فضل الباري پښتو شرحه



د کتاب پېژندنه

|||||

کتاب :: فضل الباري د بخاري شريف پښتو شرحه

ليکوال :: علامه محمد معين الدين ابوالفضل

خپرونکي :: د بېنوا پاڼه

دخپريدو طرز :: پرلپسې لړۍ

کمپوز / ډيزاين :: خپله ليکوال

بسم الله الرحمن الرحيم.

## بخاری شریف اود شرحی فضل الباری لری (۱) برخه

الحمد لله وكفي والصلوة والسلام علي عباده الذين اصطفى.

صراط مستقيم مسلمينان — نمانده بعدفرقان جز بخاري

بخاري کرده است ازحسن نیت — دعايې مغفرت درشان قاري

دعاهايې بخاري مستجاب است — گمان راتودرين دعوت چه داري

هرقدم په رهبري دعلم اخله — ابوالفضله که دي خدای ته زړه مائل وي

امابعد: له دغي شرحي څخه دبخاري شريف چي فضل الباري يې نوم دی گرانواستفاده کونکو! له مخه تردي چي داسلام دپيغمبر درحمت للعالمين رسول دمقدسواحادیثو کوم چي امام بخاري (رحمه الله تعالی) په خپل کتاب بخاري شريف کښي راجمع کړيدي په شرحه اوپه تفصيل اوتحقيق پيل کوم ددغي شرحي کيفيت اوڅرنگوالی درته بيانوم .

محترمو په دغه شرحه کښي چي کوم بنيادي اواساسي امور په فهم کښي نيول سويدي هغه په دي ډول دي .

۱( دحديث دهرلفظ ترجمه په داسي ډول چي هرڅوک په پوه سي اواستفاده ورڅخه وکړي.

۲( بيان دمناسبت دحديث له ترجمه الباب سره.

۳( بيان دتطبيق دمذهب اودحديث.

۴( دفعه دتعارض کچيري دغه حديث معارض حديث درلودی.

۵( بيان دهغو مسئلو چي له مطلوب حديث څخه رامستنېبي سويوي.

۶( بيان دهغوکتابودحديثوچي دامام بخاري رحمه الله تعالی دکتاب په ډول په دوی کښي هم دهمدغه حديث روايت سويوي.

۷( علمي اوصرفي اونحوي اوبلاغي تحقيق دالفاظودحديث ،البته داضرور نه ده چي دهرحديث په تشریح کښي به دغه ذکرسوي ټول امورتحقق مومي ، بلکي د اکيدای سي چي ديوه حديث تشریح به له ځني ددغوامورو څخه خالي وي ،پاته سو بيان دسند اودراويانو دحديث نو ودي ته زه په دغه شرحه کښي هيڅ اشاره نکوم الاماشاءالله ،ځکه

چي يوخوپه دي باره كښي ځانته كتابونه جوړسويدي، و دغه كارته په هغووختو كښي ضرورت ؤ چي احاديث به يودبله پياد زده كيدل، اوراويان د حديثو احوال د دوى چنل سوي او په كتابو كښي مثبت سوي نه ؤ، تردي دمخه چي دبخاري شريف د كتاب د ابتدائي الفاظو شرحه پيل كوم يوڅومقدماتي بيانونه كوم چي ترعاموا حديثو اوترتولو كتابو دا حديثو تعلق لري.

۱) (پوسه چي يومطلق علم حديث دى، اودوهم علم روايت الحديث دى، دريم علم دراية الحديث دى، اوڅلورم علم اصول حديث دى، دمطلق علم حديث تعريف په عربي ژبه په دي ډول دى. ( هو علم يُعرف به اقوال رسول الله صلي الله عليه وسلم وافعاله واحواله )

(الكرمانى ج ۱ ص ۱۲ )

يعني مطلق علم حديث عبارت دى له علم څخه په قولودرسول عليه السلام او په فعلواو كارو دده او په احوالودده.

اودعلم رواية الحديث تعريف په عربي ژبه په دي ډول دى:

(هو علم يشتمل علي نقل افعال رسول الله صلي الله عليه وسلم واقواله وصفاته وتقريراته)

تدريب الراوي ج ۱ ص ۲۰

يعني علم درواية الحديث هغه علم دى چي مشتمل وي پرنقل كولوباندي دفعلودرسول عليه السلام اودقولودده اودصفتودده اودتقريودده.

پوسه! چي دنبي عليه السلام فعلونه او قولونه اوصفتونه خووبيان ته حاجت نه لري سره له دي چي په بل ځاي كښي بې وضاحت راسي، اوتقريودرسول عليه السلام ودي ته ويل كيږي چي ده مبارك ويوچاته پريو كارباندي مثلاً قراروركيږي، په دي معني چي دده په حضوركښي يوچايو كار مثلاً كړيوي اوده مبارك پرهغه چاباندي انكارنه وي كړئ.

اودعلم دراية الحديث تعريف په عربي ژبه په دي ډول دى :

هو علم يشتمل علي شرح اقوال رسول الله صلي الله عليه وسلم وافعاله وصفاته ويعلم به طرق استنباط الاحكام ويعرف به ترجيح الراجيح منها والتطبيق بين الاحاديث.

هكذا يفهم من تدريب الراوي ج ۱ ص ۴۰

يعني دراية الحديث علم هغه علم دى چي مشتمل وي پر شرحه او پريبان باندي دقولواو دفعلواو دصفتو درسول عليه السلام، او پيژندلي كيږي په ده سره لاري درايستلو د شرعي احكامواو دارنگه پيژندل كيږي په ده سره ترجيح دهغه حديث چي راجح وي له نورو احاديثو څخه، اودارنگه پيژندل كيږي په ده سره تطبيق په منح كښي دا حديثو.

اودعلم اصول الحديث تعريف په عري ژبه په دي ډول دى:

(هو علم بقوانين يعرف بها احوال السند والمتن)

اوپا په دي ډول :

هو العلم بالقواعد المعرفه بحال الراوي والمروي)

تدريب الراوي ج(ص ۴۱) —

يعني علم اصول الحديث علم دى په داسي قوانينواوكلي قاعدوچي دهغوى په سبب پيژندل كيږي احوال دسند اود متن دحديث ،يا علم اصول الحديث پيژندنه دداسي قاعدوده چي وړپيژندونكي وي دحال دراوي دحديث اودمروي چي حديث دى.

پاته مقدماتي بيانونه به په (۲) برخه كښي انشاءالله درته راسي.

## بخاری شریف اود شرحی فضل الباری لری (۲) برخه

بسمه تعالی . محترم مورونو ددی لری په اوله برخه کښي د حدیثو د څلور قسمه علومو په عربي ژبه تعریفونه اودهغوی ژباړه موروتاسي ته بیان کړه په دي برخه کښي ځني نورمقدماتي بیانونه درته کوم چي ددغه ټول بیانونه کوم چي په دغه برخه کښي درته راځي د تیري برخي له توضیح اوله اتمام سره تعلق لري.

اول بیان په قول اوپه فعل اوپه صفت اوپه تقریر کښي در رسول الله صلي الله عليه وسلم دي.

پوسه چي قول در رسول الله صلي الله عليه وسلم دده مبارک ومبارکوارشاداتو اوویناؤ ته ویل کيږي لکه دا ارشاد دده مبارک چي (الدين النصيحة) رواه مسلم ج۱ص۵۴ اوترمذي ج۲ ص۱۴ اونسایې ج۲ص۵۸۱، او احمد په مسندخپل کښي ج۱ص۳۵۱.

یعنی دین نصیحت اوخیرخواهي دی، یعنی په دي معني چي مسلمان به خیر خواه وي هم به دخداي خیرخواه وي اوهم به در رسول خیرخواه ویاو هم به دخداي د کتاب قران کریم خیرخواه وي، اوهم به دنیکوامامانو اوامیرانو خیرخواه وي، اوهم به دعامومسلمانانو خیرخواه وي.

افعال در رسول عليه السلام:

وهغوکاروته دده مبارک ویل کيږي کوم چي له ده څخه صادرسوي وي اوده مبارک کيږي لکه په دغه مبارک حدیث کښي چي (ان رسول الله صلي الله عليه وسلم جمع في حجة الوداع المغرب والعشاء بالمزدلفة) بخاري ج۱ ص۲۲۷، اومسلم ج۱ ص۴۱۷

یعني بیشکه رسول الله عليه وسلم سره جمع کړل په حجة الوداع کښي دمانبام اودماخستن لمونځونه په مزدلفه کښي یعنی دمانبام اودماخستن لمونځونه یې دواړه په مزدلفه شریفه کښي دماخستن په وخت کښي وکړل.

احوال در رسول عليه السلام:

احوال در رسول عليه السلام عبارت دي له صفاتوڅخه در رسول عليه السلام ، اوصفات در رسول عليه السلام دوه قسمه دي ، اول اختیاري صفتونه، اودوهم غیراختیاري صفتونه ، اختیاري صفتونه دده مبارک له رحمت اوشفقت دده دالله جل جلاله پرمخلوق باندي اولکه عبادت اوتواضع اوحلم دده مبارک ، اوغیر اختیاري صفتونه دده مبارک عبارت دي دده مبارک له جسماني صفتوڅخه ، لکه دمثال په ډول دا چي دي مبارک میانه قده ؤ وغیره.

پوسه چي علماء دعلم رواية الحدیث دده مبارک ددغودواړوقسمو صفتوروايت اوذکرکوي ، اوفقهاءرحمهم الله تعالی تنها دده مبارک له اختیاري صفتوڅخه بحث کوي دا په دي سبب چي ددوی مقصد ترهغو صفتوپوري داسلام دپیغمبر تعلق لري کوم چي له دوی څخه د شرعي احکامواستنباط کيږي اوهغه دده مبارک اختیاري صفتونه دي.

تقاریر یا تقریرات در رسول علیه السلام:

د تقریر د لفظ جمع ده، تقریر په اصل کښې د تفعیل د باب مصدر دئ چې په معنی د قرار ور کولو دئ، او په عام عرف کښې تقریر بیانول دي د معنی په عبارت سره لکه تحریر چې بیانول د معنی په کتاب سره دئ، د محدثینو په اصطلاح کښې تقریر در رسول علیه السلام ودي ته ویل کیږي چې یوه داسې شخص به چې د شریعت به تابع ؤ در رسول علیه السلام په حضور کښې یو کار وکړ او یابې یوه خبره وکړه او رسول علیه السلام به په هغه کار یا خبره باندي سکوت وکړ، او پر هغه باندي بې انکارونکې نوو دغه سکوت ته دده مبارک تقریر ویل کیږي.

پوسه چې سکوت در رسول علیه السلام پر یوه کار یا یوه خبره باندي حجت او دلیل د صحت او جواز د هغه کار او د هغې خبرې دئ او دارنگه د هرنبي سکوت هم دغه حکم درلودئ، مگر پرته له نبي څخه د بل هیچا سکوت حجت او دلیل نسي گرځیدلای.

لمعات التنقیح ج ۱ ص ۲۲

دوهم بیان په موضوع کښې د علم حدیث دئ.

پوسه چې د موضوع لفظ په اصل کښې کښې د اسم مفعول صیغه ده چې وایښول سوي شي ته ویل کیږي، او دغه لفظ د حکماؤ په اصطلاح کښې وهغه محل ته ویل کیږي چې له هغه شي څخه مستغني وي کوم چې په ده کښې یې حلول کړيوي چې عربي تعبیر یې په دي ډول دئ.

(الموضوع هو المحل المستغني عن الحال) د مثال په ډول انسان موضوع بلل کیږي، او دده رنگ او صفتونه اعراض بلل کیږي.

او د منطقیانو په اصطلاح کښې موضوع واول جزته د قضیې حلیې ویل کیږي کومه چې نحویان ورته جمله اسمیه خبریه وایي، لکه زید قائم په دغه جمله کښې د زید لفظ موضوع بلل کیږي او د قائم لفظ ته د دوی په اصطلاح کښې محمول ویل کیږي.

او د نحویانو په اصطلاح کښې موضوع وهغه شي ته ویل کیږي لفظ وي او که غیر لفظ وي چې دیوي معنی دپاره وضعه سوي وي.

او په مشترکه اصطلاح کښې د ټولو علومو موضوع د علم وهغه ته ویل کیږي چې په دغه علم کښې د دي له ذاتي عوارضو څخه بحث کیږي کوم چې عبارت دي له هغو صفاتو او احوالو څخه د دغې موضوع چې ودي ته یعنی ودغې موضوع ته د دي د ذات له وجي یاددي د مساوي له وجي عارض سوېوي.



علامه کرمانی فرمایلی دی چي موضوع دعلم حدیث ذات درسول علیه السلام دی ، یعنی په دی حیث چي دی رسول دی.

پوسه چي ذات درسول علیه السلام له دی حیثیته چي دی رسول دی دمطلق علم حدیث موضوع دی نه دعلم روایة الحدیث ځکه چي موضوع دعلم روایة الحدیث مرویات اوروایات دی له حیثیت څخه دمتصل والي حدیث اودمنقطعوالي دده په اعتبار دسندسره.

مقدمة اوجزالمسالک ص ۷

اوموضوع دعلم درایة الحدیث هم روایات او مرویات دی خومگر له حیثیته دشرحي اودیوان دالفاظو دمرویاتواو له حیثیته داستنباط داحکامو شرعیه ؤله دوی څخه.

اوموضوع دعلم اصول الحدیث حدیث متنونه اودحدیث سندونه دي.

دریم بیان په غرض اوپه غایه کښي دعلم حدیث دی.

پوسه چي غرض وهغه ته ویل کیږي چي دهغه دتحصیل په وجه ته یوفعل اوکار وکړي اوغایه وهغه ته ویله کیږي چي ستاپرکا رباندي مرتبه سي دمثال په ډول ته وبازارته ددي دپاره ولاړ سي چي یوشي رانیسي نودغه تگ چي تاوبازارته ددغه شي درانیولودپاره وکړنوتاته ذوالغرض اوستا ودغه تگ ته ذوالغایة ویل کیږي ،اورانیول ددغه شي چي وتاته منسوب کړي نوغرض ورته ویل کیږي ،اوچي ستاودغه کارته یې منسوب کړي نو غایة ورته ویله کیږي .

دعلم حدیث غرض اوغایة فوزاوبري دی په سعادت ددارینو.

کرمانی ج ۱ ص ۱۲.

اوځنوعلماؤفرمایلي ی چي غایة اوغرض دعلم حدیث مشابهت پیداکیدل دي دښي علیه السلام له اصحابو سره ،ځکه چي اصحابوبه درسول علیه السلام حدیثونه اوریدل اویادول بي اونوروته بي رسول نویوڅوک چي په علم حدیث مشغول وي نوهغه هم په دغوصفتوسره موصوف گرځي.

نورمقدماتي بیانونه به په (۳)دریمه برخه کښي درته راسي.

## بخاری شریف اودشرحی فضل الباری لری (۳) برخه

بسمه تعالی.

محترمو کتونکو په دي برخه کښي دمقدماتي بيانوله جملي څخه په باره کښي داقسامو اودانواعو دکتابو داحادیثوبیان درته کوم.

پوسه چي داحادیثوعلماءو داحادیثو کتابونه وډيرواقساموته تقسیم کړيدي چي تفصیل یې په لاندي ډول دی.

اول قسم جوامع دي.

جوامع جمع دجامع دی اوجوامع د حدیثو وهغو کتابوته ویل کیږي چي په دوی کښي داتو ۸ مضامینو حدیثونه راوړل سویوي چي هغه اته ۸ مضمونونه په دغه شعر کښي ذکر سویدي.

سیر، اداب، تفسیر، عقائد \_\_\_\_\_ فتن، احکام، اشراط، ومناقب.

له سیر څخه مراد دجهاد اودغزاگانو حدیثونه دي، له اداب څخه مراد هغه حدیثونه دي چي تر معاشرتي امورو پوري تعلق لري، له تفسیر څخه مراد هغه حدیثونه دي چي دقران کریم تر تفسیر پوري تعلق لري، اوله عقائد څخه مرادهغه حدیثونه دي چي ترايماني اموروپوري متعلق وي، اوله فتن څخه مرادهغه حدیثونه دي چي په هغوی کښي داسلام پیغمبر و خپل امت ته له راتلونکو حوادثو اوفتنوڅخه پیشگوږي کړيوي، اوله احکام څخه مرادهغه حدیثونه دي چي په هغوی کښي دفقهي حکمونه بیان سویوي، اوله اشراط څخه مراد هغه حدیثونه دي چي په دوی کښي دقیامت دورځي دعلامو ذکر راغلی وي، اوله مناقب څخه مراد هغه حدیثونه دي چي منقبتونه اوفضیلتونه دصحابه و پکښي بیان شویوي، پردي خبره باندي اتفاق دی چي بخاري شریف، او ترمذي شریف دجوامعوکتابو له جملي څخه دي، البته د مسلم شریف په باره کښي دځنوعلماءو قول دادی چي دجوامع له جملي څخه نه دی ځکه دتفسیر په ارتباط چي کوم حدیثونه په مسلم شریف کښي راغلي دي نو هغه ډیر کم دي، خو صحیح قول دادی چي مسلم شریف هم له جوامع څخه دی، ځکه که څه هم هغه حدیثونه چي امام مسلم په کتاب التفسیر کښي راوړيدي کم دي مگر که دتفسیر په اړه وهغو ټولوروايتو ته وکتل سي کوم چي په مسلم کښي په مختلفو ځایو کښي ذکر سویدي نوبیا دتفسیرروایتونه دمسلم شریف هم وکافي مقدارته رسیږي.

دوهم قسم دکتابو داحادیثو سنن دي.

سنن وهغه کتابو ته داحادیثو ویل کیږي چي په دوی کښي احادیث دفقهي دبابوپه ترتیب ذکر سویوي لکه سنن ابي داود، اوسنن نسائی، او جامع ترمذي، ترمذي شریف سره له دي چي دجوامع له جملي څخه دی دسنن له اقسامو څخه هم دی.

دریم قسم مسانید دي.

مساند حدیثو وهغو کتابوته ویل کیږي چي په دوی کښي حدیثونه د صحابه ؤ په ترتیب راوړل سویوي ، اوترتیب د صحابه ؤ ځنو علماؤ د حروف تهجي په اعتبار معتبر کړیوي ، د مثال په ډول د کومو صحابه ؤ په نومونو کښي چي اول حرف همزه راغلی وي نودوی دهغوی روایتونه دمخه ذکر کړیوي اود کومو صحابه ؤ په نومونو کښي چي (ب) راغلي وي نو بیایې دهغو روایتونه ذکر کړیوي ، وهکذا.

اوځنو علماؤ بیا ترتیب ددوی د درجو او مرتبو او مقاماتو په اعتبار معتبر کړیدی په دي ډول چي مثلاً اول یې دخلفایې راشدینو روایتونه ذکر کړیوي بیا یې د عشره مبشره ؤ روایتونه ذکر کړیوي او

بیایې دهغو صحابه ؤ روایتونه ذکر کړیوي کوم چي دبدر وغزاته حاضر سویوه چي بدریین ورته ویل کیږي ، اودریم یې دهغو اصحابو روایتونه ذکر کړیوي چي په بیعت رضوان کښي یې شرکت کړیوو ، وهکذا.

اوځني علماوو بیا د صحابه ؤ ترتیب د قبیلو په اعتبار معتبر کړیوي په دي ډول چي اول یې د بني هاشم د قبیلې د اصحابو روایتونه ذکر کړیوي او بیا یې دهغي قبیلې د اصحابو روایتونه ذکر کړیوي کومه چي د بني هاشم و قبیلې ته په قرابت کښي نږدي وي وهکذا.

په مساندو کښي تر ټولو ډیر مشهور مسند ، مسند دامام احمد بن حنبل رحمه الله تعالی دی.

تنبیه : پوسه چي دمسند د لفظ اطلاق کله کله پرهغه کتاب باندي هم کیږي په کوم کښي چي مسند او مرفوع حدیثونه ذکر سویوي په همدې وجه وبخاري شریف ته المسند الصحيح للبخاري ، اووسنن دارومي ته مسند دارومي ویل کیږي.

څلورم معاجم دي.

حضرت شاه عبدالعزيز رحمه الله تعالی په عجاله نافعة کښي ذکر کړيدي چي دمحدیثینو په اصطلاح کښي معاجم دا حدیثو وهغو کتابوته ویل کیږي چي په دوی کښي حدیثونه دمشائخو اود استاذانو په ترتیب ذکر سویوي خو ځینو دغه ترتیب د تقدم في الوفات په اعتبار معتبر کړيدي په دي ډول چي کوم استاذ یې دمخه وفات کړیوي نو دهغه حدیثونه یې دمخه ذکر کړیوي ، وهکذا ، اوځنوبیا دمشائخو ترتیب دمشائخو د علم اوفضیلت په اعتبار اوځنوبیا د حروف تهجي په اعتبار معتبر کړیوي خو اخيري طریقه په عمومي ډول رائج ده ، اوحضرت مولانا محمد زکریا صاحب بیا فرمایلي دي چي معجم وهغه کتاب ته ویل کیږي چي په ده کښي د حروف تهجي په ترتیب حدیثونه ذکر سویوي ، بیا د پردري قسمه دي ، اول قسم یې دادی چي ترتیب د حروف تهجي ؤ یې د صحابه کرامو له نومو څخه معتبر کړیوي ، دوهم قسم یې دادی چي د شیوخو او استاذانو له نومو څخه یې د حروف تهجي ترتیب راخستئ وي ، اودریم قسم یې دادی چي دا حدیثو له حروفو څخه یې د حروف تهجي ؤ ترتیب اخذ کړیوي .

پنځم قسم مستدرکات دي.

مستدرکات وهغو کتابوته دحدیثو ویل کیږي چي په هغوی کښي هغه حدیثونه راوړل سویوي

چي هغه دیوه بل مصنف کوم چي په حدیثو کښي یې کتاب جوړکړیوي پرشرط باندي برابر وي مگر هغه قصداً یا سهواً هغه حدیثونه په خپل کتاب کښي نه وي راوړي لکه مستدرک دحاکم علي الشیخین.

شپږم قسم مستخرجات دي.

مستخرج وهغه کتاب ته دحدیثو ویل کیږي چي دده مصنف دیوه سابق مصنف دکتاب حدیثونه اوروايتونه په خپل کتاب کښي په خپل سندسره راوړیوي نه دسابق مصنف په سند سره په دي ډول چي سابق مصنف دده په سند کښي نه وي راغلی بلکي دده سند ده سابق مصنف له شیخ یا له شیخ الشیخ سره مثلاً گډ سویوي.

اوم اجزاء دي.

اجزاهغو کتابوته ویل کیږي چي په دوی کښي یا ده یوه سړي مرویات اوحديثونه ذکر سویوي عام له دي څخه که دغه یوسړي له صحابه و څخه وي یا ددغه مصنف له مشائخو څخه وي لکه جزدحدیث دابوبکر رضي الله تعالی عنه ،اویا په دوی کښي دیوي جزئی مسئلې مربوط حدیثونه ذکر سویوي لکه جزء رفع الیدین.

اتم قسم اربعینات دي.

اربعینات وهغو کتابوته ویل کیږي چي صرف څلویښت حدیثونه په دوی کښي راوړل سویوي .

:تنبيه : پوسه چي اربعینات کتابونه ځکه علماء کرامو تصنیف کړيدي چي داسلام پیغمبرصلي الله عليه وسلم فرمایلي دي.

(من حفظ علي امتي اربعين حديثاً في امر دينها بعثه الله فقيهاً وكنتم له يوم القيامة شافعا وشهيداً) رواه البيهقي في شعب الايمان ج ٢ ص ٢٠٧ و ٢٧١

يعني هرچا که حفظ کړل پر امت ځما باندي څلویښت حدیثونه په باره کښي دکار ددين دامت زما نودقيامت په ورځ به مبعوث کړي دي الله پاک په داسي حال کښي چي فقيه به وي، يعني په جمله کښي دفقهاؤ به وشميرل سي اوسم به زه ده لره په ورځ کښي دقيامت شفاعت کونکي اوشاهد.

پوسه چي دغه حدیث که څه هم علماؤ ضعيف گنړلي دي خو حافظ جلال الدين سيوطي په جامع صغير کښي دغه حدیث مبارک ذکر کړيدئ اودصحت علامه یې ورکړيده په دي سبب چي ددغه حدیث په ډيرو سندو سره روايت سویديئ نودسندودکثرت په اعتبار له ضعف څخه خارج سویديئ.

نهم قسم علل دي .

علل وهغه قسم ته د کتابو د حدیثو ویل کیږي چي په دوی کښي دهر حدیث ټول سندونه او اختلاف دراویانو او خفي علتونه ذکر سويوي .

لسم قسم اطراف دي .

اطراف وهغو کتابو ته د حدیثو ویل کیږي چي په دوی کښي دا حدیثو یوه یوه برخه ذکر سويوي او داپکښي ویل سوي وي چي دغه حدیث مثلاً په فلان او فلان کتاب کښي په فلان او فلان ځای کښي مذکور دی .

یوولسم قسم ترغیب او ترهیب دی .

او دوولسم قسم مسلسلات دي .

او دیارلسم قسم ثلاثیات دي .

او څورلسم قسم کتب العقائد دي

او پنځلسم کتب الاحکام دي .

او شپاړسم قسم کتب التاریخ دي .

او اولسم قسم کتب الزهد دي .

او اتلسم کتب الاداب دي ..

نولسم کتب الفتن دي .

او شلم قسم کتب المناقب دي .

یویشتم قسم کتب مشیخه دي .

دویشتم قسم کتب الافراد والغرائب دي .

محترمو مستفیدینو څلورمه او پنځمه برخه لا په مقدماتي بیانو کښي ده له هغه څخه وروسته به انشاء الله دبخاري شریف د شرحي لړۍ پیل سي .

## بخاری شریف او د شرح فضل الباری لړۍ (۴) برخه

بسمه تعالی.

محترمولو ستونکو دگمراه ډلو له جملې څخه یوه ډله داسې ډله ده چې دمنکرین حدیث په نامه سره یادېږي دغه ډله دنبی علیه السلام له احادیثو څخه منکره ده، او په احادیثو عمل کول جائز نه گڼي البته دغه گمراه ډله بیا په خپل منځ کښي هم پرمختللو ډلو باندې تقسیم سویده، دوی دخپل دغه فاسد مسلک دپاره له ځان سره خورا ډیر باطل دلیلونه لري چې مکمله توضیح به ددې په خپل مناسب ځای کښي انشاءالله درته راسي، ددوی له ډیرو مهمو دلائلو څخه یو دلیل دادی چې دنبی علیه السلام داحادیثو تدوین دده مبارک له وفات څخه دوه سوه یادوه نیم سوه کاله وروسته سویدی، یعنی هغه وخت چې دامام بخاری، امام مسلم، امام ابوداود، امام نسائي، او امام ابن ماجه وغیرهم رحمهم الله تعالی زمانه راغله نو داحادیثو تدوین وسو، نوپه دې سبب احادیث قابل دقبول نه دي، نوپه دې خاطر چې ددغو گمراهانو ددغې خبرې کذب اوبطلان درته واضح سي نوځني نمونی دتدوین اودلیکني درسول علیه السلام داحادیثو کومي چې داصحاب کرامو په زمانه کښي داصحاب کراموپه لاسوسره سویدی درته ذکرکوم خوله مخه تردي دوي مهمي خبري درته کوم.

اوله خبره دا ده چې داسلام د پیغمبر اودصحابه و په زمانه کښي دنبی علیه السلام دحدیثونودحفاظت اودخوندي کولو دپاره اصحابو دري لاري په کاراچولي وي، اوله لارداوه چې دنبی علیه السلام احادیث بي په خپلو ذهنواوپه زړو کښي په مضبوط ډول حفظ کول اوپيادول بي وعربوته په فطري ډول الله پاک ډیري طاقتوري اوبي مثاله دحفظ قوي ورکړيوي اوکله چې بیا دوی په اسلام مشرف سول نوپه دې باره کښي نورهم مضبوط وگرځیدل، اودوهمه لار دتعامل لاروه، یعنی هرحدیث چې به دوی له نبی علیه السلام څخه واوریدی نو په حتمي ډول به دهغه په مقنضي عمل کاوه، اودریمه لار داوه چې ځینوددوی به دنبی علیه السلام دمبارکواحدیثو تحریراولیکنه هم کوله.

دوهمه خبره داده چې له نبی علیه السلام څخه داسي روایتونه اوحدیثونه هم راغلي دي چې هغه پردي باندي دلالت کوي چې داسلام پیغمبر خپل اصحاب له تدوین اوله لیکني داحادیثو څخه منعه کړیوه دمثال په ډول په مسلم شریف کښي له حضرت سعید خدری رضي الله تعالی عنه څخه روایت دی چې رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمایلي دي. (لا تکتبوا عني ومن كتب عني غير القرآن فليمحاه حدثوا عني ولا حرج ومن كذب علي متعمداً فليتبوء مقعده من النار)

یعني مه لیکئ تاسي له ماڅخه یعنی حدیثونه زما اوهرچا که لیکلي وي له ماڅخه غیرله قرانه، یعنی نور شيان نومحوه اوخراب دي کړي، او نقل دروايت اودحدیث کوی له ماڅخه اوپه دې کښي هیڅ حرج اوممانعت نسته اوهرچا که وویل دروغ پرماباندي په داسي حال کښي چې تعمدکونکئ، قصدکونکئ و په دغه دروغ ویلو کښي نوودي نیسي ځای خپل له اورڅخه ددورځ.

همدارنگه دترمذي شريف په دوهم جلد (۱۰۶) صفحه كښي له حضرت سعيدخدري رضي الله تعالى څخه په دي مضمون روايت سويدي چي ده ويلي دي چي ما له رسول عليه السلام څخه دحديثو دكتابت اجازت وغوښتي نوده مبارك وماته اجازت رانكړ، دارنگه دمسند امام احمد په پنځم جلد (۱۸۲) مخ كښي له حضرت زيدبن ثابت څخه په هم دغه ډول روايت سوي دي خو له دي سره سره دا احاديثوپه معتبرو كتابوكښي داسي حديثونه هم موجود دي چي داسلام پيغمبرداحيثو دكتابت اجازه واصحابو ته كړيده بلكي پدي باندي هم دلالت كوي چي ده مبارك به واصحابوته دا احاديثو پرليكنه باندي باعثتوب وركاوه نوعلماء كرامو اومحديثينو فرمايلي دي چي احاديث دمنع دكتابت محمول دي پرابتداء داسلام باندي اومنسوخ سويدي په هغو حديثوسره چي دا احاديثو دكتابت پراجازه باندي دلالت كوي مكمل تفصيل به ددي هم په خپل ځاي كښي درته راسي دلته دغه قدركفايت كوي.

درخانه اگركس است — يك حرف بس است

اوس وهغوليكنوته څيرسئ كومي چي نبي عليه السلام يا صحابه و دني عليه السلام دا احاديثو كړيدي .

درسول عليه السلام اودصحابه كرامو په زمانه كښي تر (۱۱۰) هجري سني پوري دا احاديثومباركه و د تدوين اود كتابت بيان.

۱) (كتاب صدقه .

عبدالله بن عمر رضي الله عنهما فرمايې چي رسول الله صلي الله عليه وسلم دخپل

ژوندپه اخري ورځوكښي وخپلواكمانوته دليرلو دپاره كتاب الصدقه تيار كړئ وو چي په هغه كښي دحيوانانودزكات مسئلي وي .(ترمذي)

۲) (صحيفه عمروبن حزم

رسول الله صلي الله عليه وسلم ديمن وگورنرياوالي عمروبن حزم رضي الله تعالى عنه ته يوه صحيفه ليرلي وه چي په هغه كښي دقران كريم دتلاوت ، لمونځ ، زكات ، طلاق دغلام ازادولو، قصاص ، ديت فرائض (د ميراث مسئلي) سنن اودكبيره گناهونو تفصيل ليكل سوي وو.

احمد ، ابوداود ، نسائي دارقطني ، دارمي ، حاكم ،

۳) (صحيفه علي رضي الله تعالى عنه .

رسول الله صلي الله عليه وسلم وعلي رضي الله عنه ته يوه ليكلي سوي صحيفه وركړي وه چي دهغي صحيفي په باره كښي به علي رضي الله تعالى عنه فرمايل چي ،قسم په الله دئ زماسره دويلوليكلو بل كتاب نسته ماسوي دالله پاك

دکتاب څخه اوددي صحيفي څخه، داماته رسول الله صلي الله عليه وسلم را کړيوه په دي کښي دزکوة مسئلي ذکر سويدي.

احمد )

۴( صحيفه وائل بن حجر رضي الله تعالى عنه.

وائل بن حجر رضي الله تعالى عنه چي کله خپل وطن حضر موت ته تلئ ، نو نبي کریم صلي الله عليه وسلم دهغه لپاره دلمانځه ، زکات ، روژې، نکاح ، سود ، شراب وغيره په مسئلوباندي مشتمله صحيفه تياره کړه او هغه ته يې ورکړه.

(طبراني)

۵( صحيفه سعد بن عباده .

سعد بن عباده په خپله له رسول الله صلي الله عليه وسلم څخه حديثونه اوريدلي وو، اودا صحيفه يې تياره کړي وه

۶( صحيفه سمرة بن جندب .

سمرة بن جندب رضي الله تعالى عنه دا صحيفه در رسول الله صلي الله عليه وسلم په ژوند کښي تياره کړيوه اوبيا د هغه د زوی سلمان رضي الله تعالى عنه په حصه کښي راغله (حفاظت حديث )

۷( صحيفه انس بن مالک .

در رسول الله صلي الله عليه وسلم خاص خادم انس رضي الله تعالى عنه په خپله حديثونه اوريدلي ؤ ، بيا يې ليکلي ؤ اور رسول الله صلي الله عليه وسلم ته يې اورولي ؤ اور رسول الله صلي الله عليه وسلم دهغه تصديق کړئ ؤ.

(حاکم)

۸( صحيفه عبدالله بن عباس رضي الله تعالى عنهما.

د عبد الله بن عباس رضي الله تعالى عنهما سره د حديثو څو کتابونه ؤ ، کله چي عبدالله رضي الله تعالى عنه وفات سو نو دهغه سره داوښ ديوه بوج برابر کتابونه ؤ.

(ابن سعد )

۹( صحيفه جابر بن عبدالله . رضي الله تعالى عنهما

د جابر بن عبدالله رضي الله عنهما ترتيب کړه شوي صحيفه د حج د احکامو پراخاديو باندي مشتمله ده.



۱۰( صحيفه صادقہ .

له عبدالله ابن عمرو بن العاص رضي الله عنهما سره دحديثو ډيره لويه ذخيره وه چي ده به دهغي ذخيري په باره كښي فرمايل چي ،صادقه هغه كتاب دئ چي ما بې له كومي واسطي له رسول الله صلي الله عليه وسلم څخه اوريدلئ دي اوبيا مي ليكلئ دئ.

۱۱( صحيفه عمر بن خطاب رضي الله تعالى عنهما .

په دغه صحيفه كښي دصدقي اودزكوة حكمونه ليكل سوي وو،امام مالك رحمه الله تعالى فرمايلي دي چي مادعمر رضي الله عنه دا كتاب په خپله لوستئ دئ. موطا امام مالك.

۱۲( صحيفه عثمان رضي الله تعالى عنه .

په دغه صحيفه كښي دزكوة ټول حكمونه درج سوي وو بخاري.

۱۳( صحيفه عبدالله ابن مسعود رضي الله تعالى عنهما.

دعبدالله ابن مسعود زوى عبدالرحمن رحمه الله تعالى به په قسم سره ويل چي داصحيفه زما پلار په خپل لاس ليكلي ده. ائينه پرويزيت .

۱۴( مسندابي هريره.

ددغه مسند نسخي داصحابو په وخت كښي ليكلي شويدي چي يونسخه يې داميرالمؤمنين عمر بن عبدالعزيز له پلار سره هم موجوده وه.

محترم مولوستونكو په پنځمه برخه كښي به دامام بخاري اودده دكتاب حالات انشاء الله تعالى درته بيان سي، اوپه شپږمه برخه كښي به انشاءالله دبخاري شريف په شرحه شروع كوو

## د بخاري او د شرح فضل الباري لړۍ (۵) برخه

بسمه تعالي

محترمو لوستونکو دهغي وعدي مطابق چي په څلورمه برخه کښي مي درسره کړي وه په دي برخه کښي دامام بخاري رحمه الله تعالي اودده د کتاب صحيح البخاري د حالاتو بيان درته کوم خو له مخه ترشروع په دغه بيان کښي يو مهم مطلب درته ذکرکوم.

هغه مطلب دادئ چي شيخ مولانا محمد زکريا ذکرکړيدي چي دا احاديثو کتابونه پر پنځه قسمه مرتبوياندي ويشل سويدي ، اول قسم هغه کتابونه چي ددوی احاديث مور په پتو سترگو منو اوصحيح يې بولو او که څوک د همدغو کتابو په يوه حديث کښي کوم تردد اوشک ښکاره کړي نومور له ده څخه د دليل مطالبه کوو ، دغه کتابونه عبارت دي له دغو کتابو څخه ، صحيح بخاري ، صحيح مسلم ، موطا امام مالک ، صحيح ابن حبان ، مسند ابو عوانه مستدرک حاکم ، وغيره .

البته دمستدرک د حاکم په باره کښي دا اعتراض کيږي چي حافظ ذهبي دمستدرک پر ډيرو روايتو باندي تنقيد کړئ دئ ، خوددغه اعتراض جواب دادئ چي مستدرک چي په دغه اعلي طبقه کښي داخل دئ نودا دخول يې دهغو احاديثو په اعتبار دئ کوم چي پر هغوی باندي ذهبي سکوت کړئ دئ ، اود هغو احاديثو په اعتبار کوم چي ذهبي په هغوی باندي تنقيد کړيدئ په دريمه طبقه کښي داخل دئ کومه چي وروسته به راسي ، ځکه چي حاکم په مستدرک کښي له صحيحو احاديثو سره سره پر ځني ضعيفو احاديثو باندي هم دصحت حکم کړئ دئ .

اودوهم قسم هغه کتابونه دي چي ددوی احاديثو په باره کښي مور دانه سو ويلای چي داصحيح حديثونه دي البته داويلای سو چي دا احاديثونه دا احتجاج اود استدلال قابل دي ځکه دا احتجاج اود استدلال دپاره د ضروري نه ده چي حديث به صحيح وي بلکي حسن حديث هم ددي صلاحيت لري چي دليل په ونيول سي ، دغه قسم کتابونه دادی:

ابوداود شريف ، نسائي شريف ترمذي شريف طحاوي شريف ، اومسند احمد بن حنبل ، وغيره .

دريم قسم هغه کتابونه دي چي دهغوی احاديثو په باب مور دصحت يا دتغليط حکم علي الاطلاق نه کوو بلکي پکښي گورو او په پلټنه سره يې دا خبره معلومه ؤ چي فلان حديث يې په کومه درجه کښي دئ اوفلان يې په کومه درجه کښي دئ ، دغه کتابونه لکه مصنف د عبد الرزاق مصنف د ابن ابي شيبه او ابن ماجه وغيره .

اوڅلورم قسم هغه کتابونه دي چي دهغوی احاديثو په باب مور په پتو سترگو داحکم کولای سو چي دغه حديثونه ټول ضعيف دي او صرف دوعظ کتابونه دي ، لکه مسند فردوس دديلمي اولکه نوادر الاصول دحکيم ترمذي اولکه هغه حديثونه چي په اکثرو کتابو کښي دتفسير راوړل سويدي .

اوپنځم قسم هغه حديثونه دي چې موضوعي حديثونه يې راجمع کړيدي ددي دپاره چې مسلمانان ورڅخه خبرسي لکه اللالي المصنوعة في الاحاديث الموضوعية اولکه موضوعات کبري دملاعلي قاري رحمه الله تعالي ، خوزما په فکردلته يوشپږم قسم هم سته چې هغه هغه کتابونه دي چې په دوی کښي ځني هغه حديثونه چې نورو علماؤ موضوعي گڼرلي وي په قوي دلائلوسره له موضوعيت څخه ايستلي سوي وي لکه التعقبات علي الموضوعات دامام سيوطي صاحب.

ترجمه او احوال دامام بخاري.

پوسه چې دامام بخاري دنسب شجره په دي ډول علماؤ ذکر کړي ده.

محمد بن اسماعيل بن ابراهيم بن مغيره بن بردز بن بندز به الجعفي البخاري دده مبارک پلار اسماعيل دالله جل جلاله له صالحو بندگانو څخه واوله محدثينو علماؤ څخه شميرلئ سوي دئ او ابن حبان په کتاب الثقات کښي دده ذکر کړئ دئ اوده له حماد بن زيد اوله امام مالک څخه دا حديثو روايت کړئ دئ له ده څخه بياد عراق علماؤ د حديثو روايت کړيدئ اوله عبدالله ابن مبارک سره يې په مکه مکرمه کښي مصافحه کړيده او عبدالله ابن مبارک زموږ دامام اعظم ابوحنيفه رحمه الله تعالي له شاگردانو څخه ؤ

حافظ ذهبي فرمايلي دي چې د بخاري پلار له تقوي دارو علماؤ څخه ؤ

پوسه چې دده مبارک دپلار پرتقوي باندي يولوی دليل داؤ چې دوفات په وخت کښي يې ډير مال پريښودئ ، اودايې وويل چې زما په دغه ټول مال کښي يوه روپي هم حرامه يا شبه ناکه نسته

اوداسماعيل نيکه مغيره په اصل کښي اتش پرست ؤ بيا دبخاري دحاکم يمان بن اخنس جعفي پراس باندي په اسلام سره مشرف سو اويمان دنسب په اعتبار عرب ؤ او په عربو کښي دجعفي قبيلي ؤ ، او جعفي بن سعد العشيره دمذحج دقبيلي يوشاخ ؤ په همدغه سبب ومغيره ته اووامام بخاري ته جعفي ويل کيږي.

ولادت اووفات دامام بخاري.

پوسه چې په راجح قول دده مبارک ولادت په (۱۳) د شوال په سنه (۱۹۴) هجري کښي دجمعي له لمانځه څخه وروسته پيداسوي دئ اووفات دده مبارک دهفتي په شپه کومه چې دعيدالفطر شپه وه په سنه (۲۵۶) هجري کښي سوي دئ ، اودکوچني اختر په ورځ دماشپين له لمانځه څخه وروسته په خر تنگ کښي کوم چې دسمرقندله مضافاتو څخه دئ دفن کړ سو،

ټول عمر دده مبارک ديارلس ورځي کم دوشپيته کاله ؤ ځني علماؤ دده مبارک دولدت اووفات اودعمر ذکر دابجد په حساب په دي ډول کړئ دئ.

کان البخاري حافظاً ومحدثاً

جمع الصحيح مکمل التحرير

ميلاده صدق (۱۹۴) ومدة عمره

فيها حميد (۶۲) وانقضي في نور) ۲۵۶ )

امام بخاري رحمه الله تعالى لا بيخي وروكي وُ چي دده پلار له دنيا خُخه انتقال وکړنوپه دي وجه دده دپالني اودتريپي ذمه واري دده د مبارکي مور پر غاړه باندي سوه او دده په صغيرتوب کښي داواقعه هم ورپيښه سوه چي دسترگوديد اوبينايي يې ختمه سوه چي په دي وجه دده مورمبارکه ډيره زهيره اوپريشانه سوه اودده دپاره يې په ډيرعجز اواحتياج سره دعاوکړه څرنگه چي دده مور هم ډيره عابده اونیک عمله ښځه وه نوالله پاک ددي دعاقبوله کړه په دي ډول چي د دي له دعاخه وروسته دې يوخوب وليدئ په خوب کښي له حضرت ابراهيم عليه السلام سره مخامخ سوه ، حضرت ابراهيم عليه السلام پردي باندي دازيري وکړچي ستادعا الله پاک قبوله کړه اوستا ددعا په برکت يې ستادزوی سترگي بينا کړي نوکله چي دا له خوب خُخه رابيداره سوه دخپل خوي محمد بن اسماعيل بخاري سترگي يې جوړي . اوروغي وي .

دامام بخاري تصنيفونه .

پوسه چي دامام بخاري رحمه الله تعالى مشهورتصنيفونه په دي ډول دي .

۱) (قضايا الصحابة والتابعين .

۲) (التاريخ الكبير . (۳) الادب المفرد(۴) جزءالقراءة خلف الامام . (۶) تاريخ الاوسط . (۸) تاريخ صغير . (۹) خلق افعال العباد . (۱۰) كتاب الضعفاء . (۱۱) برالوالدين (۱۲) جامع كبير . (۱۳) مسند كبير . (۱۴) تفسير كبير . (۱۵) كتاب الاشرية (۱۶) كتاب الهبة (۱۷) اسامي الصحابة (۱۸) كتاب الوجدان (۱۹) كتاب المبسوط (۲۰) كتاب العلل (۲۱) كتاب الكُني (۲۲) كتاب الفوائد .

بخاري شريف .

پوسه چي دامام بخاري رحمه الله تعالى دتصنيفوله جملي خُخه دغه مقدس كتاب ترټولو مشهور مقبول اودعظمت والا كتاب دئ چي اصح الكتب بعدكتاب الله وصف اونعت يې گټلئ دئ ددغه مبارک كتاب مفصل نوم دامام نووي په قول دادئ . الجامع المسند الصحيح من امور رسول الله صلي الله عليه وسلم وسننه وايامه .

اوداين حجر دويونا مطابق .الجامع الصحيح المسند من حديث رسول الله صلي الله عليه وسلم وسننه وايمه.

جامع په دي سبب ورته ويل كيږي چي په ده كښي امورثمانيه ټول موحود دي كوم چي مخكي ذكرسول ، اومسند په دي اعتبار ورته ويل كيږي چي امام بخاري په دغه كتاب كښي داسناد له متصل والي سره سره مرفوع حديثونه ذكر كړيدي ، او كوم اثاروغيره چي په دغه كتاب كښي ذكرسويدي نوهغه په ضمني اوپه تبعيي توگه دي اوصحيح په دي وجه ودغه كتاب ته ويل كيږي چي امام بخاري حمه الله تعالي په دغه كتاب كښي دا حاديثو دصحت التزام كړئ دي.

اومختصر په دي اعتبار ورته ويل كيږي چي ټول صحيح حديثونه په دغه مبارك كتاب كښي امام بخاري نه دي راوړي امام په خپله فرمايلي دي ، چي مانه دي داخل كړي په دغه كتاب كښي مگر صحيح حديثونه اوځني صحيح حديثونه مي په دغه كتاب كښي نه دي راوړي ددي دپاره چي كتاب درازنسي.

له امورو

او له لفظ حديث څخه مراد اقوال درسول عليه السلام دي اوله سنن څخه مراد اقوال اوتقريات دده مبارك دي .

اوله ايام څخه مراد غزاگانې دده مبارك اودارنگه هغه ټول واقعات مراد دي چي دنبي عليه السلام په زمانه كښي پيښ سويدي .

سبب دتأليف دصحيح بخاري .

پوسه چي علماء كرامو دصحيح بخاري دتأليف دوه سببونه بيان كړيدي .

۱) (سبب يې دادئ چي ابراهيم بن معقل نسفي فرمايلي دي چي امام بخاري رحمة الله تعالي په خپله ويلي دي چي زه دخپل استاذ اسحاق بن راهويه په مجلس كښي ناست وم چي زموږ په ملگرو كښي يوه نفروويل چي كاشكي تاسي درسول عليه السلام په صحيح سنت يعني احاديثو كښي يومختر كتاب جمعه كړيوای . دهمدغه ملگري له دغي خبري څخه زما په زړه كښي انديښنه اوداعيه دبخاري دكتاب دجوړولو پيداسوه . انظرتاريخ بغداد ج ۲ ص ۸ ، اوتهديب الكمل ج ۲۴ ص ۴۴۲ ، او سير اعلام النبلاء جلد ۱۲ ص ۴۰۱ ، اوطبقات السبكي ج ۲ ص ۷ ، او هدي الساري ص ۷ وتهديب الاسماء والغات ج ۱ ص ۷۴ .

۲) (سبب يې دا ووچي محمد بن سليمان بن فارس رحمه الله تعالي فرمايلي دي چي ماله امام بخاري څخه اوريدلي دي چي ده به فرمايل چي مارسول عليه السلام په خوب وليدئ چي زه دده مبارك په مخ كي ولاړوم زما په لاس كښي يولاسي پيک ياپنکه وه له ده مبارك څخه مي مچان شړل ځنومعبرينودخوب تعبير په دي ډول راکئ چي ته

به دروغ له رسول عليه السلام خخه دفع كوي، يعني په دروغوچي كوم حديثونه وده منسوب سويدي، نوته به دهغوى دفع وكړي نوپه دي وجه زما په زړه كښي دنبي عليه السلام دصحيح احاديثو دجمعه كولوشوق پيداسو. د بخاري شريف ابتداء اوانتهاء.

پوسه چي ټول كتاب امام بخاري رحمه الله تعالى په شپاړس كاله كښي تكميل كړيدى، اودبعضي مشائخو په قول ابتداء دتصنيف يې په (۲۱۷) هـ كښي كړيده اواختتام يې په (۲۳۲) هـ كښي كړى دى، اوتراجم دصحيح بخاري په رياض الجنة كښي چي داسلام دپيغمبر دمبارك ممبر اودمطهري روضي مابين دى په دي ډول امام بخاري ليكلي دي چي دهرترجمة الباب دپاره بې دوه ركعتي نفل وكړل. مقدمة اللامع الدراري ص (۱۲۴)

عمر بن محمد بن بجير البجيري ويلى ډي چي امام بخاري فرمايلي دي چي دغه كتاب ما په مسجدحرام كښي ليكلى دى اودهر حديث ترليكني دمخه به مي استخاره كوله اودوه ركعتي لمونځ به مي كاوه اوچي پركوم حديث باندي به مي دصحت يقين رانغلى نوهغه به مي په بخاري كښي نه ليكى. هدي الساري ص (۴۸۹) يعني ابتداء دتصنيف يې په مسجدحرام كښي كړيده، اوځني علما و لكه فربري فرمايلي دي چي امام بخاري فرمايلي دي چي دهرحديث دپاره چي مابه په بخاري كښي ليكى نومابه غسل كاوه اودوه ركعتي لمونځ به مي كاوه. مقام اومرتبه دصحيح بخاري.

پوسه چي علماؤ پردي خبره باندي اتفاق كړى دى چي ترټولو كتابو دحديثو اصح كتابونه بخاري اومسلم دي اوبياجمهور دعلماؤ پردي خبره باندي متفق دي چي په دوې دووكښي بيا اصح كتاب بخاري دى. د بخاري د احاديثو شمير.

دبخاري د احاديثو شمير په دي ډول دى:

روايات مرفوعة موصولة مع مكررات ۷۳۹۷

روايات معلقة مخرجة المتون في الصحيح ۱۳۴۱

متابعات (۲۳)

ميزان ۹۰۸۲

روايات مرفوعة موصولة بدون تكرار ۲۶۰۲

روايات معلقة غيرمخرجة المتون في الصحيح ۱۵۹

ميزان كل احاديث بدون تكرار ۲۷۶۱

محترمو مطالعه كونكو مقدماتي بيانونه خو بيخي ډير دي خاص بيا دامام بخاري اودده دكتاب په اړه چي په جريان  
كښي دسلسلې دشرحي دبخاري شريف به بيل بيل ځايونه درته راسي خودلته مقدماتي بيانوته په همدغه ځاي  
خاتمه وركوم او رارواني برخي به دبخاري شريف دكتاب په شرحه كښي وي

## د بخاري شريف او د شرح فضل الباري لړۍ (٦) برخه اول باب (باب الوحي)

محترم وروڼو په دې برخه کې د بسم الله شريف او د بخاري د کتاب د اول باب د ترجمه الباب د الفاظو تفسير او علمي تحقيق درته کوم، د لفظي ترجمې تر پيل دمخه دا خبر درته کوم چې امام بخاري دخپل کتاب ابتداء د وحي په باب سره ځکه کړيده چې وحي مبدء اوسرچينه د ټول شريعت او د قران کریم او د نبوي احاديثو ده

بسم الله الرحمن الرحيم ، باب كيف كان بدء الوحي . الخ —

لفظي ترجمه:

( بِسْمِ ) خاص په نامه ، يا خاص په نامه سره ( اَللّٰهِ ) دخداي پاک ( الرَّحْمٰنِ ) ډيرمهربانه په دنيا کېني پرهرچا باندي ، که کافروي که مسلمان وي

( الرَّحِيْمِ ) ډيرمهربانه په اخرت کېني خاص پرمومنانو، شروع کوم يا تصنيف کوم ❖ يعني زه چې په دغه تصنيف کېني شروع کوم او يا د تصنيف چې زه کوم نو دا په داسي حال کېني کوم چې خاص په برکت د نامه سره دهغه الله چې رحمن اورحيم دئ مستعين او کومک غوښتونکي يم.

تنبیه : پوسه چې په عامو کتابو کېني کوم چې په پښتوسره ترجمه سويدي د بسم الله ترجمه په دې ډول سويې ده ، شروع کوم په نامه د الله پاک چې رحمن اورحيم دئ.

مگر دغه ترجمه مناسبه نه ده اصلي ترجمه هغه ده کومه چې مادرته وکړه ، د دې يو علت دادئ چې د شروع کوم لفظ د بسم الله د متعلق معني ده او متعلق د بسم الله په اتفاق سره لپاره د افادي دا اختصاص لکه چې تفصيل بي وروسته راسي له بسم الله څخه وروسته مقدر کړ کيږي.

علمي تحقيقات او مباحث:

پوسه چې د بسم الله په ارتباط په ډيرو کتابو کېني بيان سويدي او موږ هم په تفسير فضل الرحيم کېني د بسم الله ډير مفصل بيان کړيدي خود تيمن او د تبرک په خاطر يو څو مهمي خبري دلته ذکر کوم کومي چې په مذکور تفسير کېني هم مانه دي بيان کړي.

اوله خبره داده چې متعلق د بسم الله الرحمن الرحيم په اتفاق د علماوو مقدر او مؤخر دئ او دا په سبب د دوو شيانو.



اول شي دادئ چي دجاهليت په زمانه کښي اودارنگه داسلام په ابتدائې دورکښي ترهغه پوري چي د عربو مشرکانو وجود ولودئ چي به کله مشرکانوپه يو کارکښي شروع کوله نودبتانوپه نومو سره بي تبرک اوتيمن حاصلوئ اوداسي بي مثلاً ويل ، بسم اللات والعزي شرع،

يعني خاص په نامه دلالت اودعزي بت مورشرع کوو يعني په فلان کار کښي نودوی به دمذکوره جار اومجرور متعلق کوم چي شرع دئ وروسته ذکرکاوه نوڅرنگه چي بسم الله شريف ددوی ددغه ذکرسوي قول په مقابل کښي ده نو په دي وجه بايد دبسم الله متعلق له بسم الله څخه وروسته وي .

دوهم شي دادئ چي په نحوه کښي دافانون دئ چي دهرشي چي حق تقديم او دمخه کول وي اوته يې وروسته کړي اويایې حق وروسته کول وي اوته يې له مخه کړي نودافايدو کونکي دحصراواختصاص دئ نوڅرنگه چي دلته حصراواختصاص مقصوددئ نو بايد متعلق دبسم الله کوم چي دلته ابتداء يا اصف دئ چي په پښتو معني يې شروع کوم يا تصنيف کوم دئ مؤخر او وروسته ورسره لحاظ کړسي ددي دپاره چي حصر اواختصاص فايدو کړي په اسانه ډول بايد داسي درته ووايم چي که مثلاً دشروع کوم لفظ دبسم الله په سرکښي په ترجمه کښي دبسم الله وويل سي نومعني په دي ډول کيږي چي شروع کوم په نام دالله پاک اوداسي نه ويل کيږي چي خاص په نامه دالله پاک ، اوکه دشروع کوم لفظ دبسم الله دترجمي په اخير کښي راوړل سي نومعني په دي ډول کيږي خاص په نامه دالله چي رحمن اورحيم دئ شروع کوم .

دوهمه خبر داده چي دغه حصراواصوالئ چي دبسم الله دمتعلق له وروسته کولو څخه پيداسويدئ په دري قسمه دئ:

اول حصرقلب .

دوهم حصرافراد .

دريم حصرتعيين .

تفصيل ددي خبري دادئ چي په نسبت ودهرپه کافرانو ته کوم چي دالله جل جلاله له وجودڅخه منکر دي اودټولوحوادثودپيدايښت نسبت ودهرته کوي حصرقلب راځي

ځکه چي دوی تبرک اوتيمن ددهراودزماني په نامه کښي حصرکاوه اوپه بسم الله کښي ددغه حصرقلب اورا اړول سويدي چي حصردحاصلولو دبرکت دخداي جل جلاله په نامه کښي راغلئ دئ ، اوپه نسبت و مشرکانوته په بسم الله کښي حصرافرادراغلئ دئ ځکه چي مشرکانو دتبرک حاصلول هم په نومودبتانوسره کاوه اوهم په نامه دالله جل جلاله سره ، په بسم الله کښي دغه اشتراک رد کړسوي دئ اوتبرک حاصل دالله جل جلاله په مبارکو نومو پوري خاص کړسويدئ ، اودارنگه په بسم الله کښي حصرتعيين راغلئ دئ خو په نسبت ولاادريه کافرانوته کوم چي يوه

کافر ډله وه او په تیرو قرونو کې یې وجود درلودئ او اوس دغه ډله وجود نلري او مذهب اومسلك ددوی په هر شي کېني شک اوتر ددوو دمثال په ډول چې ورته وبه دي ويل چې دقيامت ورځ حقه ده اوکه څنگه نوبې درته وويل چې مور نه يو خبر چې ايا دغه ورځ سته اوکه نسته ، دارنگه چې به تا ورته وويل چې په يوکار کېني چې يوسړي شروع کوي نو ده کار په سر کېني به دبرکت حاصلولو دپاره دخداي نوم ذکر کوي اوکه دبت ياددهرنوم ؟ نودوی به درته وويل چې مور نه يو خبر ، نوپه بسم الله کېني چې حصر دتبرک حاصلولو دالله پاک په نامه کېني ثابت سو نوپه دي وجه دمترک به تعيين وکړسو نو ځکه په بسم الله کېني حصر تعيين راغلی دئ.

دريمه خبره داده چې دالله دلفظ معني خو دسهولت په وجه په عام ډول داسي کيږي چې ، الله ، يعني خداي پاک ، خواصلي علمي معني يې په دي ډول ده چې ، الله ، يعني هغه ذات چې په خارج کېني موجود دئ او واجب الوجود دئ ، يعني وجود يې ضرور دئ اوپه هيڅ وخت کېني نيستي سوئ نه دئ اونه نيستي کيږي ، او موصوف دئ په ټولو کاملو صفتوسره اوپاک دئ له ټولو نقصاناتوڅخه .

اودرحمن اودرحيم په معني کېني مختلف قولونه راغلي دي خو مشهوره اوبهتره معني يې هغه ده کومه چې مادرته ذکر کړله .

څلورمه خبر داده چې دبسم الله الرحمن الرحيم په شان کېني داسي حديث راغلی دئ چی

(كل امر ذي بال لا يبدء فيه بذكر الله ، وببسم الله الرحمن الرحيم فهو اقطع .

رواه الحافظ عبدالقادر في اربعينه .

يعني هرکارچي خاوند د شرف وي چې شروع ونه کړه سي په ده کېني په داسي حال کېني چې شروع کونکئ ددغه کار مستعين وي په ذکر دالله پاک سره اوپه بسم الله الرحمن الرحيم سره نودغه کار ډير مقطوع الخيره اوډير مقطوع البرکته دئ دارنگه دحمد ويلوپه باره کېني دغه مبارک حديث راغلی دئ .

(كل كلام لا يبدء فيه بحمد الله فهو اجزم)

رواه ابوداود والنسائي .

يعني هر کلام چې شروع ونه کړه سي په ده کېني په حمد دخداي سره نوهغه ډير مقطوع البرکته يعني ډير بي برکته دئ نو په مقتضى دحديث دحمد دلته يوسوا ل پيدا کيږي په دي ډول چې امام بخاري په خپل کتاب کېني له بسم الله څخه وروسته حمد ندی راوړی اومخالفت دحدیث دحمد يې کړې دی . ددي سوال دبخاري شارحينو خوراډير جوابونه کړي دي چې ذکر کول يې ډير فائده مندنه ښکاره کيږي خودهغوی له جملي څخه يومهم جواب درته ذکر کوم کوم چې شيخ انور په فيض الباري کېني ذکر کړئ دئ هغه دادئ چې حديث دحمد اودبسم الله په حقيقت کېني يوحديث دئ خو صرف په رواياتو کېني دالفاظو بدلون راغلی دئ مقصودله دواړو حديثوڅخه دامرذي

بال په سرکښي دالله جل جلاله نوم ذکرکول اودالله جل جلاله دکاملوصفتو اظهارکول دي نودبسم الله په ويلو سره دغه مقصودحاصلیږي اودحمدوويلوته په مستقل ډول سره ضرورت نه پاته کیږي

لفظي ترجمه :

باب) باب ددي ، يعني دغه باب په بيان کښي ددي دئ ( کيف ) چي څرنگه ( کَانَ ) وو ( بدء ) شروع کيدل ، اغازاوپيل کيدل (الْوَحْيِ) دوحی( الي ) و ( رسول ) رسول ته ( الله ) دخداي پاک ( صلي ) رحمت دي نازل کړي ( الله ) خداي پاک ( عليه ) پرده باندي ( و ) او (سلم) سالم دي لري خداي پاک ، يعني رسول مطلب داچي دين اوامت دده دي خداي پاک سالم لري اويایې داسي معني وکړه چي سلامتيا دي نازله کړي الله پاک يعني پرده باندي مرادداچي پردين اوپرامت دده باندي دي خداي پاک سلامتيا نازله کړي.

توضیح.

په دغه مذکوره عبارت کښي امام بخاري رحمه الله داسي فرمایلي دي چي دا باب د دي دئ چي څرنگه وو، پرڅه کیفیت باندي ؤ شروع کيدل دوحی دالله جل جلاله له طرف څخه ورسول صلي الله عليه وسلم ته.

(و) او(قَوْلِ) ددي قول ، يعني اودارنگه داباب ددي قول (الله) دالله دي (عز)چي غالب دئ دئ ، يعني الله پاک پرهڅه باندي (و) او (جَل) چي لوی دئ دئ، يعني الله پاک

(إِنَّا)بیشکه مور (أَوْحِيَ) وحي کړیده (نَا) مور (الْيَ) و (ك) تاته (ك) په مثل (مَا) ددي (أَوْحِيَ)چي وحي کړیوه(نَا) مور (الْيَ) و ( نُوحِ ) نوح ته (و) او (النَّبِيِّنَ)وهغونبیاوته (مِنْ) چي له ،يعني چي وو له (بَعْدِ) وروسته څخه (ه) دده، يعني دنوح . / النساء/۱۶۲

توضیح:

يعني لکه څرنگه چي داباب دکيفيت ډپيل کيدودوحی دئ ورسول عليه السلام ته دارنگه دغه باب دذکرکولو ددي قول دخداي پاک هم دئ چي دسورت النساء (۱۶۲) مبارک ایت دئ ، پوسه چي مذکورایت دلته ټول مذکور ندئ دټول ایت ترجمه داده:

بیشکه مور يعني اي رسوله ، وحي کړیده مور وتاته لکه څرنگه چي وحي کړیوه مور ونوح ،عليه السلام، ته اووهغوټولونبیاوته کوم چي له نوح څخه وروسته ؤ او لکه څرنگه چي وحي کړیوه مور وابراهيم ته اوواسماعيل ته اوواسحق ته اوويعقوب ته اواولاد ديعقوب ته اووعيسي ته اووايوب ته اوويونس ته اووهارون ته اووسليمان ته (عليهم السلام)اولکه څرنگه چي ورکړيووموروداؤد ته زبور.

علمي بحث اوتفصيل:

پوسه چي د(باب) لفظ په اصل کښي (بَوَب) وو په زور دباء اودواوسره بياواو په الف بدل سویدئ په وجه ددغه صرفي قانون چي هرواوجي حرکت لري اوماقبل دده مفتوح وي نوهغه واو به په الف بدليري دغه لفظ غالباً دابواب په لفظ سره جمعه کيري، اوکله يې

جمع اَبُوْبَة هم راځي اوله دغي مادي څخه دبابه اودبابات لفظونه هم راغلي دي کوم چي ومخ اوومخانوته ويل کيري اودبابه لفظ په معني دخصلت هم راغلی دئ، همدارنگه پوسه چي دلته دري لفظونه دي، اول دباب لفظ، دوهم دكتاب لفظ، دريم دفصل لفظ، دباب لفظ په اصلي لغت کښي ودروازي ته ويل کيري بيا دغه لفظ کله کله دنوع په معني هم راځي اودمصنفينو په اصطلاح کښي دباب لفظ دهغومسئلونوم دئ کوم چي په نوع کښي سره گډي وي لکه مثلاً مسائلي داوداسه اودكتاب لفظ دهغوټولو مسئلو نوم دئ کوم چي په کتاب کښي له ابتداء څخه بياتر پايه پور راغلي وي کومي چي په خپل منځ کښي په جنس کښي سره مختلفي دي، اودفصل لفظ دهغومسئلونوم دئ چي په صنف کښي سره گډي وي لکه دمثال په ډول داوداسه په باب کښي دمسخ مربوطي مسئلي، دلته دباب لفظ په اصطلاحي معني سره مراد دئ، همدارنگه پوسه چي دلته دباب په لفظ کښي دري احتمالونه دي اول داچي موقوف يعني په سکون سره ددوهمي باء وويل سي پردغه تقدير ابتداء دکلام د(کيف) له لفظ څخه کيري، دوهم احتمال دادی چي دباب لفظ مرفوع وويل کړسي، په دي کښي بيا دوه احتمال دي اول احتمال دادی چي مرفوع سي سره له تنوينه دوهم احتمال دادی چي مرفوع سي بي له تنوينه او مابعدجملي ته مضاف سي، پراول احتمال باندي دباب لفظ مبدل منه ده او(کيف کان الي اخيره)ورڅخه بدل دئ او دغه مبدل منه سره له بدله خبردی دمحدوفي مبتداء لپاره چي لفظ دهذا دئ او يا دباب لفظ موصوف دئ اود(مضمونه) لفظ له باب څخه وروسته مقدر دئ اومبتداء دئ او(کيف کان... الخ) يې خبردی مبتداء سره له خبري صفت دئ دباب مجموع بيا خبردی دهذا مقدر، اوپردوهم احتمال باندي دباب لفظ مضاف دئ او(کيف کان.. الخ) يې مضاف اليه دي اومضاف سره له مضاف اليه خبردهذا مقدر دئ.

(کيف)

پوسه چي لفظ دکيف داسي اسم دئ چي په اصل کښي متضمن دئ معني لره دهمزه داستفهام ځکه چي دکيف په لفظ سره سوال کيري له حال څخه ديوشي اواستعمال يې په کلام دعربوکښي پردووطريقوباندي راغلی دئ، اوله طريقه داده چي متضمن وي معني دشرط لره لکه په دي قول کښي، كيف تصنع اصنع، يعني څرنگه چي ته کوي نوزه هم هغه ډول کوم، اودوهمه طريقه داده چي متضمن سي معني لره دهمزه داستفهام پردغه تقدير باندي بيا دوه احتمال راځي، اول احتمال دادی چي دغه استفهامي معني په حقيقي ډول ورڅخه مراده وي لکه په دي قول

کښي چي ، کيف انت، يعني څنگه يې ته ، دوهم، احتمال دادئ چي مرادله دغه استفهام څخه انکار اوتعجب وي لکه په دي قول کښي ، کيف تکذب وانت عالم يعني څرنگه دروغ وايې ته حال دا چي ته عالم هم يې.

(کان) پوسه چي دغه لفظ په دري ډوله مستعمل سويدئ اول فعل ناقص چي پردغه تقدير يې په پښتوکښي معني په ؤ، سره کيږي دوهم فعل تام په معني دوجداو ثبت دريم فعل ناقص په معني دصارَ يعني گرځيدلئ دئ، بناپراول استعمال چي هغه د کان دلفظ حقيقي استعمال دئ دغه لفظ دلالت کوي پرثبوت باندي دخبري خپلي واسم خپل ته په ماضي زمانه کښي بي له اشاري ودي ته چي دغه خبر په حالي زمانه کښي هم ثبوت لري اوکه يې نلري دلته په همدغه حقيقي استعمال باندي بنادئ.

(بَدء )

پوسه چي په بخاري شريف کښي اختلاف دنسخو بيخي ډيرراځي چي لفظ دباب اولفظ دبده يې اولني دوه مثالونه دي ځکه چي په ځينو نسخوکښي دبخاري شريف لفظ دباب نسته له بسم الله څخه وروسته اول لفظ دکيف کان راغلئ دئ ، اوپه اکثرنسخوکښي بيا لفظ دباب موجوددئ ، اودارنگه په ځينو نسخوکښي دبخاري شريف دبده لفظ راغلئ دئ کوم چي په معني دشروع دئ لکه دلته اوپه ځينونسخو کښي دابتداء لفظ راغلئ دئ چي هغه هم په معني دشروع دئ اوپه ځينونسخوکښي دبدو لفظ راغلئ دئ کوم چي په معني دظهوردئ يعني ښکاره کيدل.

(الوحي)

پوسه چي دوشي لفظ په اصل اوپه لغت کښي ډيري معني وي لري چي تفصيل يې په دي شرحه دئ.

۱- الاعلام في خفاء، يعني پوه کول ديوچا په خفيه اوپه پته کښي

۲- الاشارة السريعة ، يعني اشاره تيزه يعني ويوشي ته په تيزي اوپه سرعت سره اشاره کول.

۳- کتابت، يعني ليکنه کول

۴- رسالت، يعني پيغام. ۵- الهام . ۶- کلام خفي.

اوپه شريعت کښي علماوو دوشي شرعي معني په مختلفوتعبيروسره بيان کړيده. ۱- الاعلام بالشرائع، يعني پوه کول دالله جل جلاله نبي اورسول خپل لره په شرعي احکامو۲- کلام الله المنزل علي نبي من انبيائه ، يعني وحي کلام د الله جل جلاله دئ چي نازل کړسوي وي پريوه نبي باندي له انبياوودده . ۳- اعلام الله نبيمان انبيائه بشئ اما بکتاب اوبرسالة ملک اومنم اوالهام ، يعني پوه کول دالله جل جلاله نبي خپله لره په يوشي يا په واسطه دکتاب اويا په واسطه دورليرلو دفرشتي اويا په واسطه دخوب اوياپه واسطه دالهام .

دوحي تقسيم.

پوسه چي کومه وحي چي دالله جل جلاله له طرفه وي هغه پردوه قسمه ده اول قسم وحي دنبوت ده چي وحي شرعي هم ورته ويله کيږي ، دوهم قسم وحي دغيردنبوت دئ کوم چي وحي لغوي هم ورته ويله کيږي بيا دغه دوهم قسم پردري قسمه دئ، اول وحي فطري دئ دوهم وحي ايجادي دئ ، اودريم قسم وحي عرفاني دئ ، وحي فطري وحيوانانوته هم له الهي لوري څخه ثابته ده لکه الله جل جلاله چي فرمايلي دي (واوحينا الي النحل .. الاية) يعني اووحي کړېده مور ومچمچيودعسلوته ، اووحي ايجادي بيا ترذوي العقولوپوري خاص ده عام له دي که مومنان وي اوکه کافران وي، وحي ايجادي ودي ته ويله کيږي چي يوڅوک مثلاً ديوشي په جوړولوکښي ياپه بل عبارت ديوکارپه کولو کښي فکراسوچ ته دوام ورکړي چي دغه شي به په څه طريقه سره جوړکړم يا ودغه کارته به څنگه نقشه برابره کړم نو اخيرالله پاک دده په ذهن کښي دهغه شي دجوړولو يا دهغه کار دکولو نقشه ورواچوي

دمثال په ډول اول وار چي په دنياکښي دموتراوتياږي اختراع اوايجاد کوم چا کړيدئ نوهغه ددغودووشيانو دايجادولو په باره کښي تدبر اوتأمل کاوه چي په نتيجه کښي ددي اخرالله جل جلاله دموتراودتياږي دجوړولو نقشه په ذهن کښي ورواچوله ددغه قسم وحي اثبات ځينوعلماووپه دي قول دخداي پاک سره کړيدئ ( کلا نمدهؤلاء وهؤلاء من عطاء ربك وما كان عطاء ربك محظورا ، اووحي عرفاني وهغه الهام ته ويل کيږي کوم چي دالله جل جلاله ل طرفه واولياء کرامو ته کيږي دغه قسم وحي په امثالوسره ددغه قول دخداي پاک ثابته ده چي (واوحينالي ام موسي ... الاية. )

دوحي شرعي قسمونه.

پوسه چي په بيان کښي داقسامو دوحي شرعي علماوو مختلف تعبيرونه کړيدي چي تفصيل يې په دي شرحه دئ. امام حليمي ذکر کړيدي چي دشرعي وحي څلويښت قسمونه دي کوم چي څلويښتم قسم يې خوب ليدل دنبي دي دده ددغه قول مأخذ هغه مبارک حديث دئ چي امام بخاري يې له حضرت ابوهريره رضي الله تعالي عنه څخه دبخاري په کتاب التعبير کښي چي رسول الله صلي الله عليه وسلم ( رويالمومن جز من ستة واربعين جزءاً من النبوة)

يعني خوب ليدل د مومن يو جزده له شپږڅلويښتواجزاوو څخه دنبوت.

دوهم : امام سهيلي په الروض الانف کښي ټول قسمونه دوحي اوه بللي دي او داداکثرو شارحينو نظردي چي بيان ددغو اوو قسموپه دي ډول دئ ، اول خوب ليدل دنبي ، پردي مسئله باندي اتفاق دئ چي خوب ليدل دنبي شرعي وحي ده حضرت ابراهيم عليه السلام دخوب دليدلو په وجه د خپل ځوي پر ذبحه کولوباندي اقدام وکړ همداسبب

دی چي علماوو فرمايلي دي چي دنبي په حیات کښي که نبي ویده وای نو داروانه ووچي یوڅوک دې له خوب څخه راویښ کړي ځکه چي دده دخوب په وخت کښي ددي احتمال وو چي په خوب کښي به وده ته وحي کړه کيږي.

دوهم قسم وحي القاء في القلب ده يعني که به چيري دنبي پرزړه باندي کوم شي واردسو نوهغه به شرعي وحي وه اوکه چيري دنبي علي السلام دامتې پرزړه باندي کوم چي ولي وي

یوشي وارد سي نوهغه ته کشف ويل کيږي ددغه قسم وحي اودکشف فرق دادی چي کشف دولی پرزړه باندي واردیږي اودصواب اودخطا

ددواړو احتمال لري او وحي دنبي پرزړه باندي واردیږي اواحتمال دخطانلري.

دریم قسم وحي من وراءالحجاب ده لکه الله پاک چي له حضرت موسي عليه السلام سره دطور په غره کښي من وراءالحجاب خبري وکړي ، اویا لکه چي دمعراج په شپه یې له رسول عليه السلام سره خبري وکړي اویالکه چي په خوب کښي الله پاک له نبي عليه السلام سره خبري کړيدي لکه چي دترمذی شریف په یوه حدیث کښي راغلي دي .

(اني قمتُ من الليل فتوضأت و صليتُ ما قدر لي فنعسُت في صلاتي حتي استثقلتُ فأذاانا بربي تبارك وتعالى في احسن صورة فقال: يا محمد، قلتُ لبيك رب ، قال فيم يختصم الملاءأعلي؟..)

څلورم قسم دوحی داده چي ملک اوفرشته په خپل اصلي شکل کښي ونبي ته راسي او الهي کلام ورته ووايې.

پنځم قسم دادی چي ملک به دانسان په شکل کښي ونبي ته راغلی اوالهي کلام بي ورته ووايه.

شپږم قسم هغه وحي وه چي دصلصلة الجرس په مثل به ونبي عليه السلام ته وسوه کومه چي تفصيل بي په وروسته کښي انشاءالله راسي.

اوم وحي په واسطه داسرافيل عليه السلام ده.

دریم قول دادی چي وحي پرڅلورقسمه ده اول قسم وحي من وراء الحجاب ده.

اودوهم قسم وحي د تلقي بالقلب ده . دریم قسم وحي دخوب ده . څلورم قسم وحي په واسطه دفرشتي ده دهري فرشتي په واسطه چي وي اوعام له دي څخه که دغه فرشته په خپل اصلي شکل کښي ونبي ته راغلي وي اوکه دانسان په شکل کښي.

څلورم : علامه آلوسي فرمايلي دي چي وحي پردري قسمه ده ، اول قسم وحي داده چي الله پاک له نبي سره بي له کومي واسطې څخه خبري وکړي، اودوهم قسم یې دادی چي الله پاک له نبي سره دملکي اودفرشتي په واسطه سره

خبري وکړي ، دريم قسم يې دادئ چي دتلقي بالقلب له لاري وحي ورته وکړه سي اوتلقي بالقلب عام دئ که په خوب کښي وي که په بيداري کښي.

پنځم دحنفي فقهي علماوو فرمائي دي چي وحي پردوه قسمه ده اول ظاهري اودوهم باطني ، باطني وحي ودي ته ويله کيږي چي نبي عليه السلام په يوحکم کښي مثلاً اجتهاد کړيوي بيادالله جل جلاله له طرفه وده ته پرهغه اجتهادباندي قرار ورکړسويوي ، اووحي ظاهري پردري قسمه ده ، اول قسم يې دادئ چي ونبي ته فرشتي بالمشافهه بيان کړيوي ، اودوهم قسم يې دادئ چي له شفاهي بيان څخه پرته ديوقسم واضح اشاري له لاري څخه يې و نبي ته خبره رسولي وي چي په ځيني احاديثو کښي له دي قسم څخه په نفث في الروح تعبیرسويدي ، دريم قسم وحي دالهام ده وحي دالهام ودي ته ويله کيږي چي دنبي په زړه کښي به دفرشتي له اشاري اوله شفاهي بيان څخه پرته له الهي لوري څخه کومه خبره ولويدله.

فايده:

پوسه چي الهام دنبي په اتفاق شرعي حجت دئ ليکن په الهام کښي دولي اختلاف دئ په دي ډول چي دبعضي صوفيه وو په نزد الهام دولي په شرعي احکامو کښي حجت گرځيدلای سي هم دصاحب دالهام په حق کښي اوهم دنورو په حق کښي ، اوامام رازي او ابن صباغ اوامام سهروردي فرمايلي دي چي الهام دولي دده دخپل ځان په باره کښي حجت دئ مگر دبل چا دپاره دده الهام دليل اوحجت نسي گرځيدلای البته تنها پرده باندي عمل کول په مقتضي دالهام خپل واجب دئ ، صاحب دميزان دغه قول دجمهوروعلماوو قول بللی دئ ، اوځنو علماوو فرمايلي دي چي الهام دولي نه دده دپاره حجت دئ اونه دبل چا دپاره ځکه چي له نبي څخه پرته دبل چا په حق کښي داسی قطعي دليل نسته چي کوم شي چي دده په زړه کښي ولويږي نودادالله جل جلاله له طرف څخه دئ اودنفس اودشيطان په هغه کښي کومه برخه نسته.

التقرير والتحبير شرح التحرير لابن الحاج الحلبي ج ۳ ص ۲۹۵ او ۲۹۶ .

(الي رسول)

پوسه چي درسول لفظ دفعول وزن دئ کوم چي په معني دمفعول دئ په لغت کښي وليږل کړه سوي ته ويل کيږي يعني وهغه چاته ويل کيږي چي ديوچاله طرفه دقاصدپه توگه وليږل کړسي ، اوپه شريعت کښي وهغه نارينه انسان ته ويل کيږي چي دالله جل جلاله له طرفه وځلگوته لپاره درسولودشرعي احکامو مقررسويوي اونوي شريعت اونوي کتاب هم ورکړ سويوي ، اونبي په لغت کښي په ډيرومعناوو راغلی دئ.

اول طريق ، لار ، دوهم مخبر ، خبرورکونکی ، دريم مرفوع ، لوړکړسوی ، څلورم مرتفع ، لوړ .



اوپه شريعت کښي نبي وهغه نارينه انسان ته ويل کيږي چي الله پاک لپاره دشرعي احکامو وځلگوته مقرر کړيوي عام له دي څخه چي صاحب دنوي شريعت اودنوي کتاب يې هم گرځولئ وئ اوکه يې نه وي گرځولي بلکي دمخکښي نبي دشريعت تبليغ کوي نظردغه بيان ته دنبي اودرسول رسول خاص دئ اونبي ترعام دئ اودا مشهورقول هم دئ اوځني علماء دنبي اودرسول په منځ کښي تبين ثابته وي اوځني ددوی دواړو په منځ کښي دعموم اوخصوص من وجه نسبت ثابتوي اوځني رسول ترنبي عام بولي .

(صلي الله عليه وسلم)

پوسه چي د(صلي) اود(سلم) لفظونه دفعل ماضي معلوم صيغي دي دتفصيل له باب څخه دي چي اصلي معني د(صلي الله عليه) داده چي، رحمت کړيدئ الله پاک پرده باندي، اودوسلم اصلي معني په دي ډول ده، اوسالم کړيدئ الله جل جلاله دي يعني نبي عليه السلام، اودلته ددواړو څخه ددعامعني مراد ده په دي ډول چي (صلي الله عليه) په معني ليصل الله عليه، يعني رحمت دي وکړي الله پاک پرده باندي او(سلم) په معني دليسلم ده يعني سالم دي وگرځوي الله پاک رسول عليه السلام مراددائ چي امت دده اوددين دده دي الله پاک سالم کړي اويابي داسي معناده چي سلامتيا دي نازله کړي الله پاک پرده باندي يعني پردين اوامت دده باندي.

پوسه چي ځينو علماوو (صلي الله) دامرحاضر په معني کړيدئ يعني اللهم صلي عليه ، اودارنگه يې وسلم دتفصيل دباب دامرحاضر په معني گرځولئ دئ خوځما په فکر داخبره مناسبه نه ده ځکه چي دغه دواړه فعلونه دواحدمذکرغائب صيغي دي نو بايد په معني دامرغائب وگرځولي کړي سي نه دامرحاضر مخاطب..

پرنبي عليه السلام باندي ددرديلو شرعي حکم.

پوسه چي علامه کرخي رحمه الله تعالي فرمايلي دي چي په ټول عمر کښي يوځل درود ويل پرنبي عليه السلام باندي فرض دئ اووروسته بيا مستحب دئ او علامه طحاوی فرمايلي دي چي هروخت چي دنبي عليه السلام مبارک نوم ذکرکړسي نودرود ويل پرده مبارک باندي فرض دئ ، امام کرخي فرمايې چي په دغه مبارک ايت کښي چي، صلوا عليه وسلموا تسليما ، امر په درود ويلو سره راغلي دئ او امرخو تقاضي دتکرار نکوي بلکي محتمل دتکرار دئ اوامام طحاوي فرمايلي دي چي ددرود شريف دويلو حکم پريوه سبب باندي بنادئ چي هغه دنبي عليه السلام دنوم ذکر کيدل دي اودادعلم اصول قاعده ده چي دسبب په تکرار سره مسبب هم مکرر گرځي

(وقول الله)

پوسه چي دقول لفظ مرفوع اومجرور دواړه ويل کيدلای سي دمرفوعوالي په صورت کښي به دقول لفظ مبتداء سي او مذکوره ايت د انا اوحيثنا بي خبر سي اويابا به دمحذوف فعل فاعل سي اودعبارت تقدير به دي ډول سي ويدل عليه قول الله يعني اودلالت کوي پرتبوت دوحی باندي ورسول عليه السلام ته دغه قول دخداي پاک او يامبتداء

دئ خبرې محذوفه ده اي وفيه قول الله، يعني او ثابت دئ په اثبات کښي دوحی ورسول عليه السلام ته دا قول دخداي پاک، دغه ټول صورتونه پردي تقدير باندي دي چي دباب لفظ منون يا موقوف وويل کړسي اودمجرور والي په صورت کښي به دغه قول دباب دلفظ پرمضاف اليه جمله باندي معطوف سي اوتقدير به په دي ډول سي، وباب ذکر قول الله عزوجل، يعني اودارنگه دغه باب د ذکر کولو ددي قول د خداي پاک دئ چي، انا وحيننا الخ، حني علماء د ذکر دلفظ پرځاي دمعني دلفظ تقدير کوي خوزما په فکر دغه تقدير مناسب نه دئ ځکه چي په دغه باب کښي دمذکوره ايت دمعني بيان نه دئ سوئ.

همدارنگه پوسه چي د، وقول الله، لفظ دکيف ترلفظ هم نه سي لاندي کيدلای ځکه چي قول دالله جل جلاله کيفيت نلري ځکه چي کيفيت له اعراضوڅخه دئ او دالله جل جلاله ذات اوصفات محل دا اعراضو نه دي ځکه چي اعراض ټول حادث دي او ذات اوصفات د الله جل جلاله قديم دي.

دمذکوره ايت له راوړلوڅخه دامام بخاري مقصد.

پوسه چي په دغه باب کښي ددغه ايت له راوړلوڅخه دامام بخاري مقصد متعدد امور دي، اول امر دادئ چي په قصد د تبرک يې راوړيدئ، دوهم امر دادئ چي په راوړلو سره ددغه ايت ددي خبري ښه وضاحت راسی چي ونبي عليه السلام ته وحی دنبوت اودرسالت وحی وه، اودريم امر دادئ چي امام بخاري رحمه الله تعالی په دغه ايت سره اثبات دوحی ورسول عليه السلام ته کړيدئ.

په ذکر سوي ايت کښي دحضرت نوح عليه السلام بالخصوص ذکر په څه وجه سويدئ اودادم عليه السلام ذکر يې سره له دي چي هغه تر ټولو مقدم او اول نبي وونه دئ فرمايلی؟

ددغه سوال په مختلفو جوابو سره جواب سويدئ.

اول دا چي حضرت نوح عليه السلام اول دمرسلوا نبي او دئ کوم چي اصحاب د جديد جديد شريعت وه ځکه حضرت ادم او حضرت شيث او حضرت ادریس علي نبينا وعليهم السلام که څه هم نبیان وه مگر رسولان نه وو، خودغه جواب په دي وجه کمزورئ بلل سويدئ چي دا خبره غير مسلمه ده چي ادم عليه السلام صاحب د شريعت نه وو اودوهم جواب د ذکر سوي سوال په دي وجه سويدئ چي حضرت نوح عايه السلام اول له هغونبیا نو څخه دئ کوم چي قومونه يې دايمان د نه راوړلو په وجه دالله پاک په عذاب سره هلاک سويدی، نوپه دي کښي د رسول عليه السلام دوخت وکفاروته اشاره سویده چي که تاسي دحضرت محمد صلي الله عليه وسلم نبوت ونه منئ نوتاسي به هم دالله جل جلاله په عذاب سره هلاک سي او قايلل که څه هم دحضرت شيث عليه السلام په زمانه کښي شيث عليه السلام دادم عليه السلام دوصيت مطابق په قتل ورساوه خو هغه يوسړي وو اوسره له دي چي په اسماني عذاب سره هم نه دئ هلاک سوئ بلکي حضرت شيث عليه السلام دي قتل کړ، دارنگه نور جوابونه هم سته چي ذکر کول يې مفضي د تطويل گرځي.

## شرح فضل الباری (۷) برخه، د بخاری شریف د اول حدیث لفظي ترجمه او د هغه په اړه مهم تحقیقات

محترم وروڼو په دغه (۷) برخه کېني وتاسي ته دبخاري شریف د اول حدیث کوم چې د (انما الاعمال بالنیات) حدیث دی. معنی اولفظي ترجمه په داسي ډول درته کوم چې عالم اوبې علمه هریو کامله فایده ورڅخه اخستلای سی اودارنگه په دي برخه کېني دمذکور حدیث په اړه ځیني مهم اوضروری تحقیقات درته کوم اوددغه مبارک حدیث دالفاظوتحلیل اوتشریح اودارنگه له دغه حدیث څخه مستنبطي سوی مسئلي اوځیني سوالونه اودهغوی جوابونه به په اتمه برخه کېني انشاء الله درته راسي،

### الحدیث الاول

لفظي ترجمه:

(عن علقمه) له علقمه څخه (ابن وقاص اللیثي) چې ځوی دوفاصل لیثي دی. روایت دی. (يقول) چې ویل به ده (سمعت) چې اوریدلي دی ما (عمر) له عمر څخه (ابن خطاب) چې ځوی دخطاب دی (رضي) راضي دي سي (الله) خدای پاک (عنه) له ده څخه يعني له عمر څخه (علی المنبر) پرمنبر باندي يعني پرمنبر باندي دمسجدنبوي (قال) چې وویل ده يعني عمر : (سمعت) واوریدل ما یا اوریدلی دی ما (رَسُولُ) له رسول څخه (الله) دخدای پاک (صَلَّى) رحمت دی وکړی (الله) خدی پاک (عَلَيْهِ) پرده باندي (و) او (سَلَّمَ) سالم دی کړی الله پاک دى یعنی دین او امت دده له هر قسم افاتو څخه (يَقُولُ) چې ویل ده يعني په داسي حال کېني چې ویل رسول علیه السلام: (انما) خاص داخبرده یا (انما) بيشکه، په تحقيق سره (الأعمال) عملونه يعني ثواب دنيکو عملو (بِالنَّيَّاتِ) په نیتوپوري يعني ثواب دنيکو عملونديستي اودهستی یا په بل تعبیر دوجود او دعدم په اعتبار په نیتوپوري مربوط اوتړلی دی. په دي ډول چې که نیت سم اوصحيح وُنوبیادنيک عمل ثواب سته اوکه نیت خراب وُنوبیادنيک عمل ثواب نسته ، (وَأَنَّمَا) اوخاص داخبرده (لِكُلِّ أَمْرٍ) هرسړی لره يعني سته هرسړی لره (مَا) هغه شي، هغه حاصل يعني له عمل څخه دده (نَوَى) چې نیت کړیوی ده يعني دهغه شي په عمل خپل کېني، (فَمَنْ) نوهرڅوک که (كَانَتْ) وُو (هِجْرَتُهُ) هجرت دده يعني له دارڅخه دکفرودارته داسلام یاله مكي مکرمي څخه ومدیني منورې ته (إِلَى دُنْيَا) ودنیاته يعني دپاره ددنیا (يُصِيبُهَا) چې حاصله کړی هغه دنيايعني ددي پاره هجرت وکړي چې دنيا حاصله کړي (أَوْ) یا (إِلَى أَمْرٍ) ويوې ښځې ته يعني یا وو هجرت دده دپاره ديوي ښځې (يُنْكَحُهَا) چې په نکاح کړي هغه ښځه (فهِجْرَتُهُ) نوهجرت دده (إِلَى مَا) وهغه ته يعني ثابت دی. وهغه ته (هَذَا جَر) چې هجرت کړیدی. ده (إِلَيْهِ) وهغه ته يعني لکه څرنگه چې ده په خپل نیت کېني په هجرت کولو کېني ددنياحصول یاله یوې ښځې سره نکاح کول خپل اصلي هدف گرځولی دی. نودارنگه دخدای اودرسول په زدهم دغه هجرت دده ددنيايادښځې دپاره بلل کېږي اوپه اخرت کېني به بې نېټې اوغیرمقبول وی.)

علمی خیرنی:

د (رضی الله عنه) بیان

،، پوسه چی دلته دری قسمه لفظونه دی اول (صلاة اوسلام) دوهم (رضی الله عنه) دریم (رحمة الله علیه) علماؤ، په دی باره کښی اختلاف دی چی دغه دری سره لفظونه دهرچاله نامه سره ویل کیدلای سی یعنی که نبی او رسول وی او که تابعی وغیره وی اوکه په دی کښی تفصیل اوتقسیم دی، دامام احمدبن حنبل رحمه الله مسلک دادی چی دغه دری سره لفظونه دهرچاله نامه سره ویل کیدلای سی اودامام اعظم اودامام مالک اودامام شافعی رحمهم الله مسلک دادی چی دلغوی معناگانو په اعتبارکه څه هم ددغودروسو لفظوویل دهرچا په باره کښی صحیح کیدلای سی مگر په عرف کښی دشرعی صلاة اوسلام تررسول الله صلی الله علیه وسلم پوری خاص دی اورضی الله عنه ویل ترصحابه و پوری خاص دی اورحمة الله علیه له ماسوی دصحابه و سره لکه تابعین وغیره ویل کیږی،، انظرتقریر بخاری،،

له ترجمه الباب سره ددغه حدیث مناسبت

پوسه چی ددغه حدیث دمناسبت په اړه له ترجمه الباب سره علماؤ متعددقولونه ذکر کړیدی چی بیان یی په دی شرحه دی اول قول دادی چیدغه مبارک حدیث داسلام پیغمبر په مدینه کښی دوحی دظهوراودنصرت په ابتداکښی فرمایلی دی نوله ترجمه الباب سره یی مناسبت دادی چی باب خودبدءالوحی دی اوحدیث دبدءظهورالوحی په موقع کښی ویل سوی دی دوهم قول دادی چی دغه حدیث پرهجرت باندی مشتمل دی کوم چی مقدمه دوحی و وځکه چی دوحی ترشروع دمخه به داسلام پیغمبر وغارحراته داعتكاف دپاره هجرت کاوه دریم قول دادی چی دغه حدیث امام بخاری په قصدخطبی ویلی دی اوپه دی مقصد یی نه دی ویلی چی دترجمه الباب اثبات په وکړی دغه دری سره قولونه صاحب دعینی ذکر کړیدی خوځماپه فکریوهم په زړه پوری قول نه دی څلرم قول دادی چی دغه مبارک حدیث امام بخاری ددی دپاره راوړی دی چی عالمانوا وطالبانوته په تعلیم اوتعلم کښی دحسن نیت تعلیم ورکړی اوپنځم قول دادی چی شرعی عملونه لکه روزه لمونځ وغیره دوه طرفه لری یو طرف یی دادی چی الله جل جلاله په دغو کاروسره بندگان مکلف کړیدی اودوهم طرف یی دادی چی دغه کارونه بندگان کوی اوورڅخه صادریږی نوداول طرف مبدأ یی وحی ده اوددوهم طرف مبدأ یی حسن نیت دی شپږم قول دادی چی ددغه حدیث دترجمه الباب ددوهم جزء سره کوم چی مذکوره ایت دی مناسبت موجوددی هغه دادی چی په دغه حدیث سره امام بخاری دیوداسی قسم وحی مثال پیش کړیدی کوم چی هغه دتولوانبیاؤپه منځ کښی مشترک و ځکه چی ټول انبیا په اخلاص اوپه حسن نیت سره مامور وه دغه راز نورقولونه هم سته خوځماحقیر په فکركښی یوهم په کامل ډول په زړه پوری نه راځی دغه راز اکثرځایونه په بخاری شریف کښی دحدیث اودترجمه الباب دمناسبت پیدا کول دنس خوږ وی البته ځما به ناچیز فکركښی داخبره راگرځی چی دامام

بخاری رحمہ اللہ ددغہ حدیث له راوړلو څخه مقصد دادی چې دغه وحیی چې زه اوس دهغی اودهغی دبدء کیفیت درته بیانہ وم دایوداسی امر دی چې په هغه سره چې هرڅه ثابت سویدی نو په هغوی سره عمل کول هلته دخدای اودرسول پ نزد داعباروړدی چې په حسن نیت سره وی او طرز دراوړلوددغه حدیث دلته طرز دجملی معترضی دی، ددغه مبارک، حدیث دشان ورودیبان ، پوسه چې دقران کریم کوم ایت یاسورت چې دکوم خاص سبب په وجه نازل کړسوی وی نووهغه سبب ته په عرف کبسی شان نزول ویل کیږی اورسول الله صلی الله علیه وسلم چې کوم حدیث دیوه خاص سبب په وجه فرمایلی وی نو وهغه سبب ته شان وروالدحدیث یا مورالدحدیث یاسبب دورودالدحدیث ویل کیږی اولکه څرنگه چې دقران کریم د ایتواودسورتو دپاره شان نزول ضرورندی بلکه دپرایاتونه له الهی لوری څخه په داسی حال کبسی نازل سوی دی چې کوم خاص سبب دنزول نلری اوداسی نده لکه چې دځینو علماؤچې فکر اوگمان دی چې دقران کریم هرایت اوسورت شان نزول لری حتی یوه عالم ویوه ویب سائټ ته کوم چې زموږ تفسیر فضل الرحیم پکبسی خپریری لیکلی وه چې کشکی دایاتوشان نزول هم پکبسی بیانیدلای دغه خبره ده دهمدغه فکر په سبب کړیوه ورنه موږ په تفسیرکبسی دشان نزول مکمل رعایت په نظرکبسی نیولی دی بهر حال دنبی علیه السلام حدیثونه هم په همدغه ډول دی چې ځنی یی خاص سبب دورودلری اوځنی یی نلری اودغه مبارک حدیث دهغواحادیثوله جملی څخه دی کوم چې سبب دورودی سته چې بیان یی دادی چې عینی ذکرکړیدی چې له ابن مسعود رضی الله عنه څخه روایت دی چې ده فرمایلی دي چې په مورکبسی یوه نفرله یوی ښځی څخه کومه چې دام قیس په نامه سره یادیله دنکاح مطالبه وکړه نوهغی له ده سره په نکاح کولو کبسی داقد ولگا وه چې دی به ومدینی ته هجرت کوی نوبیا ده هجرت وکړاوام قیس هم له ده سره دشرط دموجوحدیت په وجه نکاح وکړه نوبیابه موږ ودغه سړي ته مها جر ام قیس وایه یعنی نوپه دي سبب رسول علیه السلام دغه حدیث وفرمایه ددغه سړي اصلی نوم هیچا ندی ذکر کړی البته دام قیس په باب داخبره شارحینو ذکرکړیده چې عیله نومیدله. داخودبخاری شریف دشارحینوونیاوه مگرزما په فکرکبسی داخبره راگرځی چې کله چې رسول علیه السلام اوځنی اصحاب ومدینی ته په هجرت ورغله نودمدینی انصاروله دوی سره داسی همکاری پیل کړه چې په خپلو جایدادوکبسی ئی دوی له خپلوځانوسره گډکړل اوچی چابه دوې ښځی درلودلی نویوه بی دمکی ویوه مهاجرته ورطلاقه کړه نوپه دغه وخت کبسی داخطرہ پیدا سوه چې مباداداسی پینښه نسی چې ډیرخلگ په دی نیت ومدینی ته هجرتونه راپیل کړی چې دنیا اویاښځه حاصله کړی نوپه دی وجه دیوه داسی نبوی فرمان وصادره ولوته ضرورت وچی په هغه سره دداسی کارو مخنیوی ووسی،

،دتعارض دفع کول،،

پوسه چې ددغه مبارک حدیث اودیوه بل مبارک حدیث ترمنځ یوقسم تعارض موجود دی چې بیان یی په دی ډول دی چې نسایې وغیره یوداسی روایت ذکرکړیدی چې حضرت ابوطلحه رضی الله عنه له حضرت ام سلیم څخه ددی غوښتنه وکړه چې له ده سره نکاح وکړی نوام سلیم په جواب کبسی ورته وویل چې قسم په خدای دی ای

ابوطلحه چي ته داسي څوک نه يې چي غوښتنه دي قبوله نکره سي مگر ته کافريې اوزه مسلماننه يم نوداوماته حلال اوجائز ندي چي له تاسره نکاح وکړم اوکچيري ته اسلام قبول کړي نوزه به له تاسره نکاح وکړم اومهر اوورول ځما به ستادغه اسلام قبلول وي اوبل هيڅ شي نه درڅخه غواړم وروسته ابوطلحه مسلمان سواوام سليم له ده سره نکاح وکړه نودلته خوابوطلحه له ام سليم سره دنکاح کولوپه وجه اسلام قبول کړاودغه مسلمانيدل دده دام سليم وړول سو، سره له دي چي دغه اسلام قبلول دده دخداي اودرسول په نزدهم معتبرکړسواو حال دادی چي دانمالاعمال دحدیث په مقتضى بايد دده اسلام نه وای صحیح سوی ځکه چي هجرت کول خوپه درجه کښي تراسلام راولوډيرکښته دي نوچي هجرت دفاسدنيت په وجه باطل گرځي نو اسلام قبلول په فاسدنيت سره خويځي بايد صحت ونلري علامه بدرالدين عيني ددي سوال متعددجوابونه کړيدي اول په دي ډول چي دابوطلحه په حدیث کښي داخبره نسته چي ده له ام سليم سره دنکاح په وجه اسلام قبول کړچي دهجرت له حدیث سره معارض سي بلکه صرف دغه خبرپکښي راغلي ده چي ام سليم ترهغه پوري دده له نکاح څخه منعه وکړه چي وده الله پاک هدايت کاوه او واسلام راولوته يې بي له کوم دنيوي مطلب څخه رغبت پيدا سواواسلام يې قبول کړنووروسته ام سليم له ده سره نکاح وکړه اودوهم په دي ډول چي ابوطلحه دنورو اصحابوپه شان په خپل شوق اورغبت سره اسلام قبول کړ البته په تبعي ډول يې دغه خبره هم په خيال کښي وه چي مسلمان سم نويابيه له ام سليم سره نکاح کوم او دريم په دي ډول چي دغه حدیث دابوطلحه صحت نلري ځکه چي دمسلمانو بنځودنکاح حرام والي له کافرانوسره دحدیبیې دصلحي له واقعي څخه وروسته اودمکي شريفی ترفتحی دمخه نازل سويدي اودام سليم اودابوطلحه دنکاح واقعه خوديره پخواپه مکه کښي رامنځ ته سويوه اوپه هغه وخت کښي دمسلمانی بنځي نکاح کول له کافرسري سره رواوه نوبياڅنگه ام سليم وده ويل چي ځما نکاح له تاسره نده جائزه ځکه چي ته کافريې اوزه مسلماننه يم

له دي ځايه پرته په بخاري شريف کښي څوځايه ددغه حدیث روايت سويدي ؟

پوسه چي دغه مبارک حدیث په بخاري شريف کښي شپږځايه نور ذکر سويدي سره له اختلافه دشيوخو اول په کتاب الايمان کښي دوهم په کتاب العتق کښي دريم په باب دهجرت دنبي عليه السلام کښي څلورم په باب دنکاح کښي پنځم په کتاب الايمان والنذور کښي شپږم په باب دترک دحیلوکښي،

له بخاري څخه ماسوی په نورو کومو کتابوکښي ددغه مبارک حدیث روايت سويدي؟

جواب، په دغو کتابو کښي ئي ذکر راغلي دي، اول په مسلم شريف کښي په اخيرد کتاب الجهادکښي اودارنگه ابوداودبیهقي دارقطني او داسي په نورو ټولومعتبرو کتابو دحدیثوکښي دغه مبارک حدیث مذکور دی البته امام مالک صاحب یی په موطا کښي روايت ندي کړی ،، بيان دا اختلاف دالفا ظوددغه حدیث،، پوسه چي دغه مبارک

حديث په څلور قسمه الفاظوسره روايت كړسويدى. په دي شرحه اول انما الاعمال بالنيات دوهم الاعمال بالنية دريم العمل بالنية څلرم الاعمال بالنية،

د دغه مبارك حديث نوعه څه ده؟ پوسه چي دغه مبارك حديث دابتداء دسندپه اعتبار فرد غريب دى او د سند د اخير په اعتبار مشهوردى او ځينو علماؤ متواتر بللى دى. خودا قول صحيح نه دى. ځكه ددغه حديث دسندبيان په دي ډول دى. چي په صحابه و كښي تنها عمر رضي الله عنه له رسول عليه السلام څخه ددغه حديث روايت كړيدى. اوله حضرت عمر څخه بياتنها علقمه ددغه حديث روايت كړيدى. اوله علقمه څخه بياتنها محمد بن ابراهيم ددي حديث روايت كړيدى. اوله محمد بن ابراهيم څخه يې بيا تنها يحي بن سعيدانصاري روايت كړيدى. له يحي څخه بيا له دؤسوو څخه زياتوانسانانوددغه حديث روايت كړيدى. نوځكه متواتر خويځي نسي كيدلاى. البته نسبت واول دسندته غريب او نسبت واخيره مشهوردى،،

ددغه حديث د عظمت دشان په باره كښي علماؤ څه ويلي دي، پوسه چي ابوبكر بن داسه ويلي دي چي له ابوداود څخه مي واوريدل چي دانسان دپاره دده ددين په باره كښي دغه څلور حديثونه كافي اوشافي دى، اول حديث د(الاعمال بالنيات) دوهم حديث د(الحلال بين والحرام بين) اخرجه البخارى ومسلم في كتاب المساقاة والنسائې وترمذي كلاهما في كتاب البيوع وابن ماجه في كتاب الفتن، دريم حديث د(ومن حسن اسلام المرء تركه مالا يعنيه) اخرجه الترمذي في كتاب الزهد وابن ماجه في كتاب الفتن، څلرم حديث د(لا يكون المؤمن مؤمنا حتي يرضى لآخيه ما يرضى لنفسه) داخيري حديث په بدل كښي صاحب دفتوحات ربانيه دغه حديث ذكر كړيدى. (ازهد في الدنيا يحبك الله) اخرجه ابن ماجه في كتاب الزهد، داوول حديث معني خوپه مختصر ډول تيره سوه او تحقيق يې انشاء الله راروان دى. او ددوهم حديث خلاصه مطلب دادى. چي داسلام پيغمبر فرمايلي دي چي قطعي او مشهور حلال او حرام خوهر چاته ښكاره دى خود حلالو او حراموپه منځ كښي داسي مشتبه او پوشيده شيان سته چي وانسان ته يې په ښكاره ډول بدوالى. نه معلوميرى نوهړ څوك چي له دغه راز پوشيده شيانو څخه ځان وساتي نوپه تحقيق سره ده برائت او پاكوالى. خپل دين او خپلى آبرولره حاصل كړ او د دريم حديث مطلب دادى. چي داسلام پيغمبر فرمايلي دي چي كه يو څوك غواړي چي دده اسلام حسن، نيك او ښائسته وگرځي نو دې له هر هغه كار څخه ځان ساتي او پرېږدي دې كوم چي له ده سره مناسب نه وي او بې فايدي او عبث كاروي او د څلورم حديث مطلب دادى. چي تر هغه پوري هيڅ يوسرى كامل مومن نسي جوړيدلاى. تر څو چي په ده كښي دغه صفت موجود پري چي دخپل مسلمان وروردپاره هغه شي خوښوي كوم چي دخپل ځان دپاره يې خوښوي او د پنځم حديث مطلب دادى چي له دنيا څخه بې رغبتته سه نو به الله جل جلاله له تاسره محبت وكړي او تابه دخپل ځان دوست وگرځوي،، او قاضى عياض رحمه الله فرمايلي دي چي د حديثو امامانو د انما الاعمال الخ حديث داسلام پوره دريمه برخه بللي ده ځكه چي په دغه حديث كښي دنيت ذكر راغلى دى. او اسلام جوړله دريو شيانو څخه دى. قول او فعل اونيت او امام شافعي فرمايلي دى،، ان هذا الحديث يدخل فيه نصف العلم،، يعنى په دغه حديث كښي نيمى برخه د علم دين



داخله ده توجیه دقول دامام شافعی رحمه الله داده چی عملونه دوه قسمه دی اول هغه دی چی ترظاهری انداموپوری تعلق لری اودوهم قسم ئی دادی چی ترزړه پوری تعلق لری او نیت له دوهم قسم عملو څخه دی امام عبدالرحمن بن مهدی فرمایلی دی چی هرڅوک چی اراده دجوړه ولوديوه کتاب وکړی نو دی باید ابتدا د کتاب په دغه حدیث وکړی امام خطابی فرمایلی دی چی زموږ متقدمینو مشائخوبه دامستحب گڼله چی دغه حدیث دهرشی په سرکښی راوړل کیږی ،، انظر عینی و کتاب الاذکار واعلام الحدیث وفتوحاتر بانیه،، او امام احمد رحمه الله فرمایلی دي چي اصول داسلام دري حدیثونه دی اول حدیث د(انما الاعمال بالنیات) دوهم حدیث د(الحلال بین والحرام بین) اودریم داحدیث (من احدث فی امرنا هذا ماليس منه فهو رد) اخرج البخاری فی کتاب الصلح و مسلم فی کتاب الاقضية و ابوداود فی کتاب السنة و ابن ماجه فی المقدمة د ذکر سوی حدیث دالفاظو ترتحقیق دمخه کوم چی په اتمه برخه کښی به انشاء الله درته راسی ویوڅو نور و موهمو خبروته متوجه سی اوله خبر داده چی مقدسی په شروط الائمة الستة کښی صفحہ ۷۱هـ ، او حازمی په شروط الائمة الخمسة کښی صفحہ ۷۳هـ ، ذکر کړیدی چی امام حاکم فرمایلی دي چي امام بخاري په بخاري شريف کښی داسی حدیث نه دي راوړی چی هغه دي غریب وي یعنی په یوه مرحله له مرحلو کښی دي دده راویان تر دوو کوم وی مگر د حاکم دغه قول علماؤ رد کړیدی

اول په دغه ذکر سوی حدیث سره دوهم په هغه حدیث سره چی د بخاري د ټولو احادیثو په اخر کښی راغلی دی چی الفاظ ئی دادی کلماتان حبیبتان الی الرحمن ثقيلتان فی المیزان خفیفتان علی اللسان سبحان الله وبحمده سبحان الله العظيم ځکه چی دغه دواړه حدیثونه غریب دی داوول حدیث د غرابت بیان مخکي تیر سو او د دوهم حدیث د غرابت بیان دادی چی له رسول علیه السلام څخه تنها ابوهریره رضي الله عنه دهغه روایت کړیدی اوله ابوهریره څخه تنها ابو زرعه اوله ابو زرعه څخه بیاعماره بن قعقاع اوله عماره څخه بیاتنهما محمد بن فضیل ددغه حدیث روایت کړیدی اوله محمد بن فضیل څخه وروسته یې بیار اوایان ډیر سویدی او حازمی په خپل کتاب شروط الائمة کښی دپاره دابطال ددغه قول ځان ته باب ایښی دی او حافظ ضیاء مقدسی په دي باره کښی یو کتاب جوړ کړیدی کوم چی غرائب الصحیحین یې نوم دی او تر دؤ سوو (۲۰۰) زیات غریب او فرد حدیثونه کوم چی په صحیحین کښی راغلي دي په دغه کتاب کښی ذکر کړیدی او ددغه قسم معلوماتوته ددي دپاره ضرورت سته چی د احادیثو د تعارض او د ترجیح په وخت کښی په نفعه تمامیری دوهمه خبره داده چی د (انما الاعمال... الخ) د حدیث په اړه یوه تعجبی پېښه داده چی سره له دي چی حضرت عمر دغه مبارک حدیث پر منبر باندی په عامه مجمع کښی ویلی دی مگر له علقمه څخه پرته بل هیچا ددغه حدیث روایت له ده څخه نه دی کړی او دارنگه رسول علیه السلام هم دغه مبارک حدیث په عامه مجمع کښی فرمایلی دی ځکه چی په بخاري شریف کښی ددغه حدیث اوه ځایه روایت سویدی چی اخري روایت یې په باب ترک الحیل کښی کړیدی کوم چی دسر الفاظ یې په دي ډول دي (یا ایها الناس انما الاعمال بالنیات.. الخ) اوسره له دی چی له عمر رضی الله عنه څخه پرته ئی بل هیچاله رسول علیه السلام څخه روایت ندی کړی دریمه خبره داده چی امام بخاري په خپل دغه کتاب کښی دهغه روایت او حدیث ذکر تر ټولو احادیثو رومی کړیدی کوم چی ده یې له حمیدی څخه روایت کړیدی داپه دې وجه چی حمیدی په نسب کښی قریشی دی



اورسول عليه السلام فرمايلي دي(قدمواقريشاً ولاتقدموها)يعني قريش دمخه کوی اوتاسي پرفريشوباندي مه دمخه کيږي اودارنگه حميدي دمکې دي اودوحي ابتداءپه مکه شريفه کښي سویده همداسبب دي چي دوهم يې هغه حديث راوړيدي کوم چي له امام مالک څخه يې روايت سويدي اوامام مالک دمديني منوري دي اودوحي دوهم مهبط هم مدينه منوره وه ،، ومن الله توفيق

## بخاری او شرح فضل الباری، ۱۲، برخه

## الحديث الثاني

محترم مورونوپه دغه برخه کښې دبخاری شریف ددوهم مبارک حدیث متن سره له اعرابه اوسره له حرکاتواوسکنااتواوسره له لفظی ترجمې په ډیره اسانه اونايبه طریقه سره درته وړاندی کوم، اول دحدیث متن ته گوری اودالفاظودحدیث حرکتونه وغیره وپېژنی.

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ قَالَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ الْحَارِثَ بْنَ هِشَامٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ سَأَلَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ كَيْفَ يَأْتِيكَ الْوَحْيُ فَقَالَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ (أَحْيَانًا يَأْتِينِي مِثْلَ صَلَاحَةِ الْجَرَسِ وَهُوَ أَشَدُّ

عَلَيَّ فَيَفْصِمُ عَنِّي وَقَدْ وَعَيْتُ عَنْهُ مَا قَالَ، وَأَحْيَانًا يَتَمَثَّلُ لِي الْمَلَكُ رَجُلًا فَيَكَلِّمُنِي فَأَعْيِي مَا يَقُولُ، قَالَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا وَلَقَدْ رَأَيْتُهُ يَنْزِلُ عَلَيْهِ الْوَحْيُ فِي الْيَوْمِ الشَّدِيدِ الْبَرْدِ فَيَفْصِمُ عَنْهُ وَأَنْ جَبِينَهُ لَيَتَفَصَّدُ عَرَقًا). (۳۰۴۳)

## لفظی ترجمه

،(حدث) حدیث وکړ، خبر وکړه، (نا) ومورته یعنی امام بخاری فرمائی چې وماته سره له نوروملگروځما خبرراکړ، عبدالله، عبدالله، ابن، چې ځوی، یوسف، دیوسف دی. (قال) وویل ده یعنی عبدالله ومورته (اخبار) چې خبرراکړ (نا) مورته یعنی وما او زما وملگروته، مالک، مالکینی کوم چې یوله څلوروامامانوڅخه دی. (عن) له، هشام، هشام څخه (ابن) چې ځوی، عروه، دعروه دی. (عن) له (ابی) پلارڅخه (ه) دده (عن) له، عائشه، عائشې څخه (ام) چې مور (المؤمنین) دتومومنانوده (رضی) راضی دی سی (الله) خدای پاک (عن) له، (ها) دې څخه (ان) چې په تحقیق سره، الحارث، حارث (ابن) چې ځوی، هشام، دهشام دی. (سال) سوال وکړ، پښتنه وکړه، ده ینی حارث (رسول) له رسول څخه (الله) دخدای، (صلی) رحمت دی وکړی (الله) خدای پاک (علیه) پرده باندی (و) او (سلم) سالم دی کړی دی یعنی الله پاک یعنی رسول علیه السلام دی سالم کړی له ټولو آفاتواوهرقسمة تکلیفوڅخه (ف) نو (قال) وویل ده یعنی حارث (یا رسول الله) ای رسول دخدایه (کیف) څرنگه (یأتی) راځی (ک) وتاته (الوحی) وحی (ف) نو (قال) وویل (رسول) رسول (الله) دخدای (احیاناً) چې کله کله، په بعضی وختوکښ،، (مثل) په مثل یاپه مثل کښې (صلصلة) داواز (الجرس) دجرس، یعنی دژنگولې (و) او (هو) دغه یعنی دغه قسم دوحی (اشد) ډیرسخت دی. یعنی ډیرسخت قسم دی. (ه) دده یعنی دوحی (علی) پرما باندی (ف) وروسته (یفصم) قطع کېږی دغه یعنی دغه وحی یاسختی دوحی (و) حال داوی (قد) چې په تحقیق سره (وعیت) په یاد کړی وی ما (عن) له (ه) ده څخه یعنی له وحی راوړونکی څخه یاله وحی څخه (ما) هغه (قال) چې ویلی وی ده یعنی وحی راوړونکی وماته یعنی په داسی حال کښې وحی قطع سی چې ما ټوله

له وحی راوړونکی څخه چی فرشته ده یاده کړې وی (و) او (احیاناً) په ځینو وختو کښی (یتمثل) گرځی (لی) مالره یادپاره ځماینی دپاره داسانی ځما (الملک) فرشته (رجلا) په مثل دسړی (ف) بیا (یکلم) خبره کوی دی. یعنی فرشته په وحی سره (نی) له ماسره (ف) نو (اعی) یاده وم زه (ما) هغه څه (يقول) چی وایې دى یعنی ملکه هغه څه وماته (قالت) وویل یعنی عروه ویلی دی چی وویل وماته ،عائشة، عائشې رضی الله عنهما چی (و) او (ل) خامخاینی قسم کوم چی خامخا (قد) په تحقیق سره (رأى) ولیدی (ت) ما (ه) دى یعنی رسول علیه السلام (ینزل) چی نازلیدله (علی) پر (ه) ده باندی (الوحی) وحیه (فی) په (اليوم) ورځ کښی (الشديد) سخته (البرد) دیکوالی سړوالی یعنی په داسی ورځ کښی چی یخوالی ئې ډیرسخت وو (ف) بیا، وروسته، (یفصم) قطع کیدله دا یعنی وحیه (عن) له (ه) ده څخه (و) حال دا وو (ان) چی په تحقیق سره (جَبِين) تندى (ه) دده (ل) خامخا (یتفصد) بهیدی (عرفاً) له خولوڅخه یا په حیث دخولو یعنی په سخته ځن کښی دوحی دشدت اوسختی په وجه دده مبارک له تندى څخه داسی په زور سره خولې رابهدلې لکه یوانسان چی فصداو رگ ووهی او په زوراوقوت سره وینه ورڅخه راوبهیري، په راتلونکو برخو کښی به ددغه مبارک حدیث په ارتباط علمی څېړنی او تحقیقات ان شاء الله درته راسی،

ومن الله التوفيق تمت

### بخاري او شرح فضل الباري ۱۷ برخه، ۳ حدیث

محترم وروړونو د بخاری شریف ددغه دریم مبارک حدیث په ارتباط په په مختلفو برخو کی دامطلبونه درته راسی ۱، ددغه مبارک حدیث لفظی ترجمه کومه چی په اول قدم کی مهم مطلب دی. دوهم د حدیث دالفاظو علمی تحقیقات دریم دمومن دخوبو تحقیق څلم دانبیاؤ دخوب حکم پنځم له حدیث څخه مستنبط مسائل ښیرم دخلوت حکم اوفائدي، اوم دجبریل ددرې واره نیولوپه غیبرکی رسول علیه السلام لره حکمت وغیره په دې برخه ددریم حدیث ټول متن اود حدیث له ابتدا څخه بیا د حدیث تردغه عبارت پوری چی (فجاءه الملک) لفظی ترجمه درته وړاندی کېږی

3- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ قَالَ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ عُقَيْلٍ عَنْ ابْنِ شَهَابٍ عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ عَنْ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ أَنَّهَا قَالَتْ أَوَّلُ مَا بُدِيََ بِهِ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنَ الْوَحْيِ الرَّؤْيَا الصَّالِحَةُ فِي النَّوْمِ فَكَانَ لَا يَرَى رُؤْيَا إِلَّا جَاءَتْ مِثْلَ فَلَقِ الصُّبْحِ ثُمَّ حُبَّبَ إِلَيْهِ الْخَلَاءُ وَكَانَ يَخْلُو بَغَارِ حِرَاءٍ فَيَتَحَنَّنُ فِيهِ وَهُوَ التَّعَبُّدُ اللَّيَالِي ذَوَاتِ الْعَدَدِ قَبْلَ أَنْ يَنْزِعَ إِلَى أَهْلِهِ وَيَتَزَوَّدَ لِذَلِكَ ثُمَّ يَرْجِعُ إِلَى خَدِيجَةَ فَيَتَزَوَّدُ لِمِثْلِهَا حَتَّى جَاءَهُ الْحَقُّ وَهُوَ فِي غَارِ حِرَاءٍ فَجَاءَهُ الْمَلَكُ فَقَالَ اقْرَأْ قَالَ مَا أَنَا بِقَارِيٍّ قَالَ فَأَخَذَنِي فَغَطَّنِي حَتَّى بَلَغَ مِنِّي الْجَهْدَ ثُمَّ أَرْسَلَنِي فَقَالَ اقْرَأْ قُلْتُ مَا أَنَا بِقَارِيٍّ فَأَخَذَنِي فَغَطَّنِي الثَّانِيَةَ حَتَّى بَلَغَ مِنِّي الْجَهْدَ ثُمَّ أَرْسَلَنِي فَقَالَ اقْرَأْ قُلْتُ مَا أَنَا بِقَارِيٍّ فَأَخَذَنِي فَغَطَّنِي الثَّلَاثَةَ ثُمَّ أَرْسَلَنِي فَقَالَ اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ اقْرَأْ وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ فَرَجَعَ بِهَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَرْجُفُ فُوَادُهُ فَدَخَلَ عَلَى خَدِيجَةَ بِنْتِ خُوَيْلِدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا فَقَالَ زَمَلُونِي زَمَلُونِي فَرَمَلُونِي حَتَّى ذَهَبَ عَنْهُ الرَّوْعُ فَقَالَ لِحَدِيجَةَ وَأَخْبَرَهَا

الْخَبَرَ لَقَدْ خَشِيتُ عَلَى نَفْسِي فَقَالَتْ خَدِجَةُ كَلَّا وَاللَّهِ مَا يُخْزِيكَ اللَّهُ أَبَدًا إِنَّكَ لَتَصِلُ الرَّحِمَ وَتَحْمِلُ الْكَلَّ وَتَكْسِبُ الْمَعْدُومَ وَتَقْرِي الصَّيْفَ وَتُعِينُ عَلَى نَوَائِبِ الْحَقِّ فَانْطَلَقَتْ بِهِ خَدِجَةُ حَتَّى أَتَتْ بِهِ وَرَقَةَ بْنَ نَوْفَلِ بْنِ أَسَدِ بْنِ عَبْدِ الْعُزَّى ابْنَ عَمِّ خَدِجَةَ وَكَانَ امْرَأً قَدْ تَنَصَّرَ فِي الْجَاهِلِيَّةِ وَكَانَ يَكْتُبُ الْكِتَابَ الْعِبْرَانِيَّ فَيَكْتُبُ مِنَ الْإِنْجِيلِ بِالْعِبْرَانِيَّةِ مَا شَاءَ اللَّهُ أَنْ يَكْتُبَ وَكَانَ شَيْخًا كَبِيرًا قَدْ عَمِيَ فَقَالَتْ لَهُ خَدِجَةُ يَا ابْنَ عَمِّ اسْمَعْ مِنْ ابْنِ أَخِيكَ فَقَالَ لَهُ وَرَقَةُ يَا ابْنَ أَخِي مَاذَا تَرَى فَأَخْبَرَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَبَرَ مَا رَأَى فَقَالَ لَهُ وَرَقَةُ هَذَا النَّامُوسُ الَّذِي نَزَلَ اللَّهُ عَلَى مُوسَى يَا لَيْتَنِي فِيهَا جَذَعًا لَيْتَنِي أَكُونُ حَيًّا إِذْ يُخْرِجُكَ قَوْمُكَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَوْمُخِرْجِي هُمْ قَالَ نَعَمْ لَمْ يَأْتِ رَجُلٌ قَطُّ بِمِثْلِ مَا جِئْتَ بِهِ إِلَّا عُودِي وَإِنْ يُدْرِكُنِي يَوْمَكَ أَنْصُرَكَ نَصْرًا مُؤَزَّرًا ثُمَّ لَمْ يَنْشَبْ وَرَقَةَ أَنْ تُؤْفِي وَفَتَرَ الْوَحْيَ

(1/7)

لفظی ترجمہ،

3- [حَدَّثَ] حديث ووايو[نا]ومورته، یعنی مورپرشاگردان ناست و مورپولوته حديث ووايه [يَحْيَى] يحيى [بْن] بچي زوى دى [بُكَيْرٍ] دبکير [قَالَ] اوويل ده يعنى يحيى ومورته [حَدَّثَ] چى حديث ووايو[نا]ومورته، يعنى ومورپر و نفروته [الليث] ليث [عَنْ] له [عَقِيلٍ] عقيل خخه، يعنى چى ليث روايت كاوه د دغه حديث له عقيل خخه [عَنْ] له [ابن] زوى خخه [شهاب] دشهاب، يعنى چى عقيل بيا روايت كاوه ددغه حديث له زوى خخه دشهاب [عَنْ] له [عُرْوَةَ] عروه خخه [بْن] بچي زوى دى [الزبير] دزبير [عَنْ] له [عائشة] عائشې خخه [أُم] چى مورده [المؤمنين] دتولومومنانو، يعنى چى عروه دزبير حوى بيا روايت كاؤ له عائشې رضى الله عنها خخه [أَنَّ] ددې چى بيشكه [هَا] دې، يعنى عائشې [قَالَتْ] وويل [أَوَّل] چى اول [مَا] دهغه [بَدِئ] چى شروع وكړه سوه [بِهِ] په هغه سره [رَسُول] اورسول ته [اللَّهُ] دخداى [صَلَّى] رحمت دى نازل كى [اللَّهُ] خداى پاك [عَلَيْهِ] پرده باندې [وَأَوْ] [سَلَّمَ] سلامتيا دى نازله كى الله پرده باندې [مِنْ] له [الْوَحْي] وحي خخه [الرؤيا] خوب ليدنه وه [الصالحه] صالحه، يعنى خوشحالى راوستونكې خوب ليدنه [فِي] په [النوم] خوب كى، پوسه چى خوب ليدنه خونه وى مگر په خوب كى خوكله كله درؤيا دلفظ اطلاق پرهنه ليدنه باندې هم كبرى چى په بيدارى كى وى لكه چى تفصيل بې په علمى تحقيق كى راسى نوپه دې وجه دلته دفى النوم لفظ راوړل سويدى [فَ] نو[كَانَ] ودى يعنى رسول عليه السلام [لَا] چى نه بې [يَرَى] ليدله [رؤيا] هيخ خوب ليدنه [إِلَّا] مگر، يعنى مگر ليدله بې هغه خوب ليدنه [جَاءَتْ] چى رابه غله دا، يعنى په داسى حال كى چى رابه غله دا خوب ليدنه دده [مِثْل] په مثل [فَلَق] دروشنى [الصبح] دسهار، يعنى نوده مبارك چى به كوم خوب وليدى نودهغه تعبير به دسهار دروشنى په خبرواضح اوروشانه و [ثُمَّ] وروسته، يعنى وروسته له ليدلوداسى خوبو [حُبَّ] خوبن كرسو [إِلَيْهِ] وده ته [الخلاء] خلوت، گونبه نشېنى له خلكو خخه [وَأَوْ] [كَانَ] او ودى، يعنى رسول عليه السلام [يَخْلُو] چى خلوت

بې کاؤ [بِغَارٍ] په غار کی [حِرَاءٍ] دحرا، چي ديوه غره نوم دی. په مکه شريفه کی کوم چي اوس مهال جبل نورورته ويل کېږي [فَ] نو [يَتَحَنَّتُ] تحنث بې کاؤ [فِيهِ] په ده کی يعني په دغه غارکی [ وَهُوَ ] دَی، يعني تحنث [التَّعَبُّدُ] تعبد دی، يعني تحنث وتعبدته ويل کېږي کوم چي په معنا دعبادت کولودی [اللِّيَالِي] په شپوکی [ذَوَاتِ] خاوندانی [ الْعَدَدِ ] دشمار، يعني نوتحنث يې کاؤ په دغه غارکی دحرا په شپو معدودوکی [قَبْلَ] له مخه [ اَنْ ] تر دې [يَنْزِعَ] چي رجوع به کوله ده [ اِلَى ] وَ [ اَهْلِهِ ] اهل ته دده [وَأَوْ] او [يَتَزَوَّدُ] زاد، توبنه به اخيسته ده يعني رسول عليه السلام [لِذَلِكَ] لپاره دهغه يعني ده به لپاره دهغه مقدار شپوچي په يوه نوبت به ده مبارک دحرا په غار کی تېره ولي دخوراک او خښاک آدوغه له حان سره اخستله (ثُمَّ) بيا بې (يَرْجِعُ) رجوع کوله ده يعني له غارخه (إِلَى) و (خَدِيجَةَ) خدېچې ته (فَ) بيا بې (يَتَزَوَّدُ) توبنه اخستله ده (لِمِثْلِهَا) لپاره دمثل دهغوشپو يعني بيا چي بې دځونه شپو دتېرېدلو خيال و په غارکی دحرا نوهغونه نفقه بې بيا ورسره واخستله (حَتَّى) ترهغه پوري يعني داسلسله جاري وه ترهغه پوري (جَاءَ) چي راغي (هُ) وده ته (الْحَقُّ) حق يعني وحی (و) حال داؤ (هُوَ) چي دَی (فِي) په (غَارٍ) غارکی و (حِرَاءٍ) دحرا غره، تمت من الله التوفيق

**Get more e-books from [www.ketabton.com](http://www.ketabton.com)  
Ketabton.com: The Digital Library**